

ERKEN YAŞTA EVLİLİK DENEYİMİ OLAN KADINLAR: MUĞLA ÖRNEĞİ WOMEN WITH EARLY MARRIAGE EXPERIENCE: THE CASE OF MUĞLA

Sergender Sezer¹
Zafer Durdu²
İlknur Şahin³
Sevgi Arslan⁴
Hilal Korkmaz⁵
Öznur Üçdağ⁶

ÖZ

Bu çalışmada, dünyada birçok ülkede deneyimlenen ve uluslararası kuruluşlarca da istatistiklerle, saha çalışmaları ile tespit edilen çocuk yaşta evlilikler konusu ele alınmaktadır. Dünyanın özellikle azgelişmiş ülkelerinde gözlemlenen, Türkiye’de de karşılaşılan ve önemli bir sosyal sorun olan çocuk evliliklere dair farkındalığın artırılması, kamuoyu ilgisinin oluşması, politika yapıcıların soruna yönelmeleri önem arz etmektedir. Çalışmanın temel amacı, erken yaşta evlendirilen kadınların yaşamış oldukları zorlukları, bu zorluklar ile nasıl başa çıkmaya çalıştıklarını anlamaktır. Ayrıca henüz çocuk yaşta evlendirilen, toplumsal bir kurumun işleyişinde sorumluluk yüklenen çocukların evlilik sürecinde yaşamış oldukları psikolojik zorluklar, karşılaşılmış oldukları fiziksel şiddet vb. durumları anlatmaları istenmiştir. Böylece, kadınların aktarmış oldukları deneyimler aracılığı ile evliliklerini anlayabilmek, sorunun çözümü ile ilgili ülke genelinde farkındalığı yükseltmek önemlidir. Çalışma ile böylesi bir sosyal sorunun farklı yönleriyle anlaşılmasına yönelik bilimsel katkıda bulunularak çözümüne yönelik çeşitli önerilerde bulunmak da bir diğer hedeftir. Türkiye kurumsal ve sistemsel özelliklerinin de bir sonucu olarak sorunlarının çözümünde siyaset mekanizması anahtar bir ülkedir. Bu nedenle de siyasal alanın tüm oyun kurucu ve oyuncularının da soruna eğilmelerini sağlayarak erken yaşta yapılan evlilikleri engellemek ya da olabilecek en alt düzeye indirmek hedeflenmektedir. Erken evliliklere dair sorunların tespiti sosyolojik olarak çözüm önerilerinin de oluşmasına katkı sağlayacaktır. Bu makalenin saha verileri, Muğla ilinin Kafaca ve Yeşilyurt mahallelerinden alınan 17 örneklem ile yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Araştırma evrenini bu iki mahalle oluşturmaktadır, niteliksel araştırma yöntemi ve derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak, 17 kadın katılımcı ile görüşülmüştür. Evren olarak bu mahallelerin seçilmesinde merkeze yakınlık nüfus açısından birbirine benzer olması ve diğer Menteşe kırsal mahallelerine yakın özellikler göstermesidir. Görüşme yapılan kadınlardan evlilik deneyimlerini anlatmaları istenmiştir. Çalışma verileri çocuk evliliklerde eğitim durumu, aile yapısı, toplumsal çevre, arkadaş çevresi, geleneksel kültür gibi değişkenlerin önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Erken ve Zorla Evlilik, Çocuk Gelin, Çocuk Hakları, İstismar.

ABSTRACT

This study addresses the issue of child marriages, which are experienced in many countries worldwide and have been identified by international organizations through statistics and field research. Raising awareness, generating public interest and directing policy makers towards the significant social issue of child marriages, which are observed in particularly underdeveloped countries worldwide, including Turkey, are of paramount importance. The main purpose of the current study is to understand the difficulties experienced by women married at an early age and how they attempt to cope with these difficulties. In addition, the study also requested these children who were married at a young age and assumed responsibilities within a social institution to share their experiences regarding the psychological difficulties, instances of physical violence and other challenges they encountered during their marriage. Thus, it is important to understand women’s marriage experiences through their shared experiences and to raise awareness throughout the country about the solution to the problem. Another goal of the study is to contribute scientifically to understanding such a social problem from different aspects and to make various suggestions for its solution. Because of Turkey’s institutional and systemic characteristics, the political mechanism is a key player in solving its problems. For this reason, it is aimed to prevent early marriages or reduce them to the lowest possible level by ensuring that all the game makers and players of the political field focus on the problem. Identifying the problems related to early marriage will also contribute to the formation of sociological solution suggestions. In this study, girls married at an early age are addressed in the sample of Kafaca and Yeşilyurt districts of Muğla province. In the study, in which Muğla province constituted the research population, 18 female participants were interviewed using the qualitative research method and in-depth interview technique. The interviewed women were asked to describe their marriage

¹ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, sergender@mu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7097-8691

² Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, zaferdurdu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0573-9715

³ ilknuryilmaz122334@gmail.com, ORCID ID: 0009-0005-4648-8026

⁴ sevgiarslan876@gmail.com, ORCID ID: 0009-0004-4651-2308

⁵ gbhilalkrkmzgb@gmail.com, ORCID ID: 0009-0001-3113-2722

⁶ angeljolue@gmail.com, ORCID ID: 0009-0002-7797-4463

Sorumlu yazar / Corresponding Author: Zafer Durdu, e-posta: zaferdurdu@gmail.com,
Gönderilme /Submitted: 10.11.2023 **Kabul/ Accepted:** 02.07.2024

experiences. The data of the study revealed that variables such as educational status, family structure, social environment, circle of friends and traditional culture are important in child marriages.

Keywords: Marriage, Early and Forced Marriage, Child Bride, Child Rights, Abuse

GİRİŞ

İlk toplumlardan günümüze dek insanlar evlenmekte, aile kurmakta ve toplumsal yaşam bu süreçler içerisinde sürmektedir. Erken ve zorla yapılan evlilikler günümüz modern dünyasının aşılamayan ve son dönemlerde üzerinde durulmaya başlanan büyük sosyal problemlerden biridir. Bu problemle ortaya çıkan çocuk gelin kavramı; 18 yaşının altında kanuni olarak reşit sayılmayan, çeşitli sebeplerle zorla evlendirilen kız çocuklarını ifade etmektedir. Ancak bu kavram içerdiği istismarı gizleyebilmekte olduğundan ve çocukların rızası ile gerçekleşmiş olsa bile bu rızalarının hayatlarının bütününe etkileyebilmesi nedeniyle kullanılması sakıncalı bir kavramdır. Bunun yerine zorla evlendirilmiş veya evliliğe ikna edilmiş çocuklar kavramının kullanılması çok daha yerindedir. Ailelerin eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyinin düşüklüğü erken evliliklerin en önemli nedenleri olmakla birlikte, toplumsal yapıdaki gelenek ve görenekler ve buna bağlı ataeril toplum yapısı, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, dini inançlar, aile içi şiddet ve mülkiyet unsuru, doğal afetler ve savaşlar; bunlara bağlı göçler de söz konusu olgunun ortaya çıkış nedenleri arasındadır. Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler, erken ve zorla evliliklerin genelde daha yaygın olduğu ülkelerdir. Bu ülkelerde erken ve zorla evliliklerin yüksek olma nedeni bahsi geçen olgunun geleneksel, ekonomik, toplumsal, dinsel ve kültürel birçok sebebe dayandırılmasıdır. 18 yaşın altındaki kız veya erkek çocuklarının evlendirilmesi çok ciddi sorunları beraberinde getirmektedir. Bu çalışmada sorunlar ele alınırken 18 yaşını doldurmuş kişilerin, psikolojik, biyolojik ve zihinsel

gelişimlerinden bahsedilip bu evliliklerin birey üzerinde ne çeşit etkiler yarattığı gösterilmeye çalışılmıştır.

18 yaş öncesi resmi evlilik veya gayri resmi birliktelik olarak tanımlanan çocuk evlilikleri, temel bir insan hakları ihlali olup, dünya çapında kız çocuklarının hayatlarını, refahlarını ve geleceklerini tehdit etmektedir. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi gibi uluslararası sözleşmeler incelendiğinde çocukların korunmaları, 18 yaşından önce çocuk kabul edilmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Çocuk evlilikleri hem erkek hem de kız çocukları arasında görülse de kız çocukları arasında yaygınlık yaklaşık beş kat daha fazladır. Bu sorun, kız çocuklarını düşük değerde tutan ve onları yaşamda kendi gidişatlarını belirleme yetkisinden mahrum bırakan toplumsal değerleri yansıtır. Çocuk evlilikleri genellikle erken hamilelik, sosyal izolasyon, eğitimin kesintiye uğraması, sınırlı sosyo-ekonomik fırsatlar ve artan aile içi şiddet riski ile sonuçlanarak bir kız çocuğunun yetişkinliğe sağlıklı geçişini tehlikeye atmaktadır. Dahası, ergen kızlar genellikle yaşlı erkeklerle evlendirilmekte ve bu da onları daha da güçsüzleştiren ve onları daha büyük şiddet risklerine maruz bırakan bir güç dinamiği yaratmaktadır (Unicef, 2023).

Erken evliliklerle ilgili önemli sorunlardan birisi şiddettir. Özellikle görücü usulü, berdel gibi geleneksel uygulamalarla gerçekleşen erken evliliklerde kadına yönelik şiddet çok görülmektedir. Şiddet, erkekliğin bir kanıtı olarak nedensiz yere olabileceği gibi kuşak veya kültür farkından dolayı eşlerin anlaşamaması, ailenin ekonomik durumu, geniş aile yapısı gibi nedenlerle

de gerçekleştirilebilmektedir (Uysal, Eren ve Şimşek, 2019: 374). Erken yaşta evlenen bireylerin sadece eşinden değil kayınlar, kayınbaba ve kayınvalidesinden de şiddet görmesi gözden kaçırılmayacak bir olgudur. Cevheroğlu ve Tutarel-Kıslak (2023: 1564), çalışmalarında söz konusu şiddet görme durumunu %13 olarak bulmuşlardır.

Erken ve zorla yapılan evliliklerde kadınlara biçilen toplumsal roller nedeniyle nesillerce devam etmekte olan algıya yeni bir zincir eklenmektedir. Erken ve zorla yapılan evliliklerde kadın bireylerin eğitim haklarının ellerinden alınması bir diğer büyük problemdir. Eğitimini tamamlayamayan kadın bireylerin çeşitli bilgi ve becerilerden yoksun olması veya çeşitli bilgi ve becerileri kazanamaması, yetiştirecekleri çocukların da bu bilgi ve becerileri elde edememesi veya daha geç elde etmesi sonucunu doğurmaktadır.

Türk hukuk sisteminde evlilik ile ilgili yaş sınırı bulunmaktadır. Türk Medeni Kanunu'nun 124. Maddesinde "Erkek ve Kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verilebilir" hükmü bulunmaktadır (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>). Türkiye'de yasal olarak yetişkin olma yaşı kanunla 18 olarak belirlenmiştir. Bu durumda yasal olarak da 18 yaş altı herkes çocuk kabul edilir ve bu yaşın altında olan bireylerin evlenmesi yasalara aykırı olduğu kadar normal bir evlilik olarak değerlendirilmemektedir. Bu durum aynı zamanda 18 yaşın altındaki bireylerin karar alma, çocuk yetiştirme, özgürce hareket etme, sağlıklı bir irade ortaya koyma

gibi yetilerinin eksik olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Bu nedenle çocuk bireyler yasalarla ve veli veya vasi ile korunmaktadır.

Dünyada Çocuk Evlilikleri

Erken ve zorla evlilik günümüz modern dünyasının tam anlamı ile çözemediği bir problemidir. Modern toplumlarda evlilik, yetişkin bireylerin özgür seçimleri ile gerçekleşen bir sözleşmedir. Erken yaşta evlilikler sadece Türkiye'de rastlanan yerel bir sorun değil, dünyanın neredeyse tüm bölgelerinde rastlanılan küresel bir sorundur. Dünyada erken evliliklerin görüldüğü yerlere bakıldığında çoğunlukla gelişmemiş, gelişmekte olan ve ataerkil kültürün baskın olduğu bölgeler karşımıza çıkmaktadır. Gelişmemiş ülkeler, gelişmiş ülkelere oranla çocuk evliliklerin yüksek derecede görüldüğü ülkelerdir. UNICEF'in (2023) tespitlerine göre Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere çocuklarda görülen evliliklerin nedenleri arasında yoksulluk, evliliğin 'koruma' sağlayacağı algısı, aile namusu, sosyal normlar, bu uygulamaya göz yuman geleneksel veya dini yasalar, yetersiz yasal çerçeve yer almaktadır. Ayrıca sosyokültürel faktörler, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eğitim düzeyi düşüklüğü, savaşlar, toplum baskısı, aile içi şiddet de bu faktörlere eklenebilir.

Erken evlilikler geleneksel ritüellerle gerçekleştirildiğinden bu evlilikler kayıt altına alınmamakta; bu yüzden de erken evliliklerle ilgili güvenilir istatistikler elde edilememektedir. Var olan veriler üzerinden değerlendirildiğinde; dünyada özellikle orta doğru, Afrika ülkeleri, İran, Afganistan, Pakistan gibi çoğunluğu Müslüman 29 ülkede evlenme yaşı 18 yaşından küçükken, 146 ülkede 18'inden küçük kız çocuk-

ları ebeveyn izniyle evlenebilmektedir. 52 ülkede ise resmî izinle kız çocuklarının evlenme yaşı 15 yaşın altında olabilmektedir. Erkek çocuklar için evlilik yaşı, 180 ülkede 18 yaş ya da daha büyükken, 8 ülkede 18 yaşından küçük erkek çocukları izin gerekmeden evlenebilmektedir. Bazı ülkelerdeki erken evlilik oranlarına bakıldığında ise Gürcistan'da nüfusun %17'sinin, Türkiye'de %14'ünün, Ukrayna'da, Fransa'da ve İngiltere'de ise nüfusun en az %10'unun 18 yaşından önce evlendiği görülmektedir (Myers ve Harvey, 2011).

UNICEF (2023) raporuna göre bugün hayatta olan 640 milyon kız çocuğu ve kadın çocuk yaşta evlendirilmiştir. Çocuk yaşta evlendirilenlerin %45'i Güney Asya'da %20'si Sahra altı Afrika'da, %15'i Doğu Asya ve Pasifik, %9'u da Latin Amerika ve Karayipler'dedir. Rapora göre dünyanın her yerinde çocuk evlilikler azalmakla birlikte henüz ortadan kaldırılabilecek düzeyden çok uzaktır. Bugünkü hız ile düşünüldüğünde dünyada çocuk evliliklerin ortadan kalkması 300 yıl sürecektir. Myers ve Harvey (2011)'in belirttikleri üzere dünyada en yüksek çocuk evlilik oranı %75 ile Nijer'dedir. Nijer'i %72 ile Çad, %71 ile Mali, %66 ile Bangladeş, %63 ile Gine, %61 ile Orta Afrika Cumhuriyeti, %52 ile Mozambik takip etmektedir (Durdu ve Yelboğa, 2016: 800).

Türkiye'de Çocuk Evlilikleri

Türkiye'de aile ve evlilik ile ilgili istatistikler ve göstergeler incelendiğinde birkaç kuşak geriye gidilirse çocuk yaşta evliliklerin oldukça yaygın olduğu görülecektir. Kız çocuklarının önemli bir bölümü on sekiz yaşına gelmeden, üstelik ortalama evlilik yaşları on beş iken evle-

niyor, evlendiriliyordu. Tarım toplumu yapısında ve ataerkil aile sisteminde bu tür evlilikler bir sorun olarak görülmüyordu. Öyle ki, çocuk yaşta evlendirilen kız çocuğu için bu yaşta evlenmek olağanüstü bir durum değildi. Benzer bir biçimde annesi de ablası da aynı yaşlarda evlendiriliyordu. Türkiye'nin cumhuriyetle birlikte başlayan modernleşme süreci kadın haklarında, özellikle de hukuki, ekonomik, siyasi ve eğitim alanlarında önemli iyileştirmeler getirdi. Sanayileşme ve kentleşme süreci ile birlikte kız çocukları okula gittiler ve iş hayatına atıldılar. Modernleşme sürecine giren toplumumuzda modernliğin ulaşamadığı bölgelerdeki kız çocukları hala çocuk yaşta evlendiriliyorlar (Çetin, 2020: 114-116). TÜİK (2022) Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) verileri incelendiğinde cinsiyete göre ilk evlenme yaşı kategorisinde 18 yaş altı evlenme oranının kadınlarda %24.2 olduğu, bu oranın erkeklerde ise %4.4 olduğu görülmektedir. Türkiye özelindeki verilere bakıldığında erken yaşta evliliklerin daha çok kız çocuklarını etkilediği açıkça görülebilmektedir. Bu durumun toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de bir göstergesi olarak kabul edilmesi mümkündür.

İstatistikler bölgesel düzeyde incelendiğinde ise Orta Anadolu (%21.4), Ortadoğu Anadolu (%21.1), Batı Karadeniz (%20.4) bölgelerinde erken yaşta evliliklerin yüksek, İstanbul (%10.1), Batı Anadolu (%13.0) ve Batı Marmara'da (%13.0)ise daha düşük olduğu anlaşılmaktadır (TÜİK, 2022). Ayrıca çocuk evliliklerin kayıt altına alınması ile ilgili sıkıntılar da göz önüne alındığında resmi istatistiklerin tam olarak gerçekliği göstermediği de söylenebilir. Eldeki veriler ilk etapta sosyo-ekonomik faktörlerin erken evliliklerde ön planda olduğunu göstermektedir. Kentleşmiş, modernleşme sürecini

daha fazla benimsemiş, ekonomik göstergeleri daha yüksek bölgelerimizde çocuk evliliklerinin daha düşük olduğu, Türkiye açısından, Doğu'dan Batı'ya doğru gelindikçe çocuk evliliklerin azaldığı söylenebilir (Durdu ve Yelboğa, 2016). TAYA araştırması verileri geriye doğru incelendiğinde de ilk evlenme yaşı istatistiklerindeki değişme anlamlıdır. TAYA 2013 (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014) çalışmasına göre 2006 yılında 18 yaş altında evlenen kadınların oranı %31.2, 2013'te, %28'dir. 2021'de

ise %24 (TÜİK, 2022) olduğu düşünüldüğünde bir düşüş söz konusudur.

Aşağıdaki Tablo 1 ve Tablo 2'de Türkiye'de erken yaştaki evliliklerin durumuna ilişkin TÜİK'in resmi verileri bulunmaktadır. Tablolardaki verilere ve genel olarak TÜİK'in nüfus ve doğum verilerine bakıldığında doğum oranlarındaki düşüşün de etkisi göz ardı edilmemelidir.

Tablo 1. TÜİK verilerine göre anne olma yaşı 2001-2022 arası (TÜİK, 2023)

Yıl	Toplam	Annenin yaş grubu										Yaşı Bilinmeyen
		<15	15-17	18-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50+	
2001	1.323.341	2.730	50.848	103.482	436.558	373.702	197.347	113.249	29.676	8.947	2.094	4.708
2002	1.229.555	2.564	44.957	90.157	408.913	346.786	194.583	99.554	28.431	7.752	1.861	3.997
2003	1.198.927	2.350	37.846	86.161	392.085	345.034	204.180	92.988	28.031	6.601	1.722	1.929
2004	1.222.484	1.943	35.504	88.341	394.829	348.352	223.289	91.575	29.136	6.007	1.584	1.924
2005	1.244.041	1.721	34.926	88.579	391.952	367.167	229.505	90.459	30.531	5.544	1.400	2.257
2006	1.255.432	1.649	34.208	87.429	380.008	392.076	228.381	90.245	32.427	4.631	1.370	3.008
2007	1.289.992	1.468	33.863	86.314	377.481	415.157	239.325	98.316	28.834	4.326	1.139	3.769
2008	1.295.511	1.261	33.719	85.329	375.728	414.075	245.835	104.036	26.154	4.088	885	4.401
2009	1.266.751	956	31.596	79.520	358.462	401.079	244.206	113.258	24.696	3.817	703	8.458
2010	1.261.169	716	29.449	72.735	344.108	396.887	261.678	117.392	24.609	4.132	624	8.839
2011	1.252.812	583	26.420	70.877	334.735	389.397	280.905	116.338	23.284	4.089	427	5.757
2012	1.294.605	568	24.098	70.299	332.232	397.945	306.208	126.055	26.116	3.454	416	7.214
2013	1.297.505	449	21.967	67.847	323.274	400.292	309.422	133.272	28.992	2.911	393	8.686
2014	1.351.088	436	20.682	65.860	327.116	416.737	327.552	144.950	34.276	2.619	374	10.486
2015	1.336.908	321	18.841	61.559	315.594	414.956	323.103	152.617	35.224	2.493	444	11.756
2016	1.316.204	309	17.099	59.244	309.470	406.808	314.256	162.411	33.189	2.362	479	10.577
2017	1.300.258	295	15.282	55.058	304.227	405.568	311.058	166.851	33.493	2.445	384	5.597
2018	1.256.282	211	12.114	48.853	286.825	394.877	306.993	163.234	34.214	2.455	292	6.214
2019	1.189.939	171	10.074	43.938	265.017	379.731	293.747	154.125	33.367	2.751	265	6.753
2020	1.117.942	121	8.251	37.897	247.297	360.724	279.106	142.733	33.321	2.626	232	5.634
2021	1.083.336	118	7.176	32.323	231.167	356.488	278.533	137.053	33.880	2.050	165	4.383
2022	1.035.795	147	7.042	30.074	219.155	342.211	267.454	129.861	33.795	2.212	276	3.568

Tablo 2. Cinsiyete göre 16-17 yaş grubunda evlenen çocuk sayısı ve toplam evlenmeler içindeki oranı, 2002-2022 (TÜİK, 2023-1)

Yıl	Toplam evlenme sayısı		Evlenen çocuk sayısı		Evlenen çocukların toplam evlenmeler içindeki oranı(%)	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kız	Erkek	Kız
2002	510.155	510.155	2.592	37.263	0,5	7,3
2003	565.468	565.468	2.236	45.981	0,4	8,1
2004	615.357	615.357	2.168	49.280	0,4	8,0
2005	641.241	641.241	2.270	51.944	0,4	8,1
2006	636.121	636.121	2.315	50.366	0,4	7,9
2007	638.311	638.311	2.279	50.723	0,4	7,9
2008	641.973	641.973	2.214	49.703	0,3	7,7
2009	591.742	591.742	2.072	47.859	0,4	8,1
2010	582.715	582.715	2.000	45.738	0,3	7,8
2011	592.775	592.775	1.860	42.700	0,3	7,2
2012	603.751	603.751	1.903	40.428	0,3	6,7
2013	600.138	600.138	1.866	37.481	0,3	6,2
2014	599.704	599.704	1.670	34.629	0,3	5,8
2015	602.982	602.982	1.483	31.337	0,2	5,2
2016	594.493	594.493	1.319	27.637	0,2	4,6
2017	569.459	569.459	1.081	23.906	0,2	4,2
2018	554.389	554.389	1.029	20.809	0,2	3,8
2019	542.314	542.314	940	17.058	0,2	3,1
2020	488.335	488.335	728	13.035	0,1	2,7
2021	563.140	563.140	773	13.168	0,1	2,3
2022	574.358	574.358	688	11.520	0,1	2,0

Erken yaşta evlilikler ile ilgili istatistiklerin elde edilmesi ve kategorileştirilmesi ilgili eksikliklere rağmen sorunun toplumsal boyutu açık bir biçimde gösterilmektedir. TÜİK verilerinde yer alan doğum istatistikleri de erken yaşta evliliğe dair doğrudan bir göstergedir. Yukarıdaki Tablo 1’de Annenin yaş grubuna göre yapılan doğum istatistiklerinde 2022 yılı verilerine göre 15 yaş altında doğum yapan kız çocuklarının sayısı 147’ye düşmüştür, bu sayı 2021 yılında 118’dir. Bir yılda 29 kişi (%24.25) artış olmuştur. 2001 yılındaki sayı ise 2.730’dur. 15-17 yaş aralığında 2022 yılında 7.042, bir önceki yılda 7.176, 2001 yılında 50.848’dir. Tablo 1 doğum yaşını içerse de evlilik ile doğum arasında geçen süre de düşünüldüğünde toplam 1.035.795 doğumdan yaklaşık 37 bin kadarının

çocuk yaşta evlendirilen/evlenen kadınlar tarafından gerçekleştirildiği söylenebilir. Yine TÜİK’in aynı verilerine göre 2015’te aynı yaşlardaki doğum sayılarının yarıdan fazla düşmüş olduğu da görülmektedir. Görüldüğü üzere alınan önlemlerin, artan toplumsal duyarlılığın ve yapılan çalışmaların etkilerinin bir sonucu olarak Türkiye’de çocuk evlilikleri ve çocuk yaşta doğumlar hızla azalmaktadır. Söz konusu etkileri çocuk evliliklerindeki düşüşte de görmek mümkündür. Tablo 2’ye bakıldığında 2002’de 39.855 olan 16-17 yaş çocuk evlilikleri 2022’de 12.208’e kadar düşmüştür. Bu olumlu bir gösterge olmakla birlikte hem 15 yaş altı, hem de 17 yaş üstü evlilikleri içermemesinden dolayı eksik veri olarak değerlendirilebilir.

ERKEN YAŞTA VE ZORLA EVLİLİKLERİN NEDENLERİ

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de erken yaşta evliliklerin tek nedenle açıklanamayacak, sosyal, tarihsel ve kültürel boyutları da kapsayan yönleri vardır. Aşağıda bu yönler başlıklar altında ele alınmıştır.

1) Sosyo-Ekonomik Nedenler

Yoksul olarak nitelendirilebilecek aileler zaten sınırlı olan gelirlerini ailenin geçici üyesi olarak gördükleri kız çocuklarına harcamak istememekte ve bu çocukları ekonomik yük olarak görmekte hem bu yükü hafifletmek hem de gelir sağlamak için küçük yaşta bile olsa kız çocuklarını evlendirmektedirler (Myers ve Harvey, 2011: 7; Jain ve Kurz, 2007). Kırsal yaşam ve yoksulluk olgusunun çocuk yaşta evliliklerde önemli bir etken olduğunu belirten Doğan ve Mutlu (2020), yoksulluktan kurtuluş için ailelerin çocuklarının bedenlerini nesneleştirdiklerini belirtmektedirler. Yoksulluktan kurtulma isteği, yalnızca bir aidiyet arayışı, daha iyi görüneni tercih etme, vb. nedenler erken evliliklere mazeret bulmakta etkili olmaktadır (Elitok ve Çabuk, 2014: 8). Evlilik erkek çocukları için de bir güvence, kötü alışkanlıklardan korunma, “adam olma/etme, aile babası olarak sorumluluk verme” aracı ve eve ücretsiz bir yardımcıının, ev işçisinin katılması olarak görülebilmektedir. Evlendirilen küçük kız çocukları yemek, temizlik, çocuk ve yaşlı bakımı, ev ekonomisine katkı gibi birçok sorumlulukla karşılaşmaktadır. Ataerkil yapılanmanın küçük yaşta evliliği ve evlenen çocuktan bu yöndeki beklentileri olağan gösteren güçlü bir yapısı bulunmaktadır (Çetin, 2020: 115). Kimi zaman sofradan bir tabağın

eksilmesi fikri bile aileler için erken yaşta evliliği teşvik edici bir unsur olabilmektedir. Diğer bir unsur da özellikle kız çocuklarının aile işlerinde çalıştırılıyor olmasıdır. Özellikle tarım ve hayvancılık gibi emek yoğun işlerde çocuklar erken yaşlardan itibaren yoğun ve yorucu bir şekilde çalışmak zorunda kalabilmektedirler. Böylelikle kız çocukları evlendiklerinde çalışmayacağı veya az çalışacağı yanılgısına kapılarak evlenmeye istekli olabilmektedirler.

Ülkemizde bazı yörelerde devam eden bir uygulama da evlilik öncesi istenen başlık parası olgusudur. Kızlar evlendirilirken başlık parası adı altında kendilerine biçilen değer karşılığında ailelerine kazanç sağlamaktadırlar. Hem üstlerindeki ekonomik yükü hafifletmek hem de başlık parası yoluyla aileye gelir getirmek için aileler kızlarını küçük yaşta evlendirmektedir. Ekonomik nedenlerle erken yaşta evlenen kız çocukları bir meta gibi alınıp satılmakta ve bu çocukların gelin olarak geldiği aile içinde de hiçbir zaman söz hakkı olmamaktadır. Kendilerine verilen görevleri yapmakta ve duruma boyun eğmektedirler. Bu durum çocuğun ticari sömürüsü olarak kabul edilmelidir. Çocuk yaş gruplarında evlendirilme hem ekonomik hem cinsel sömürüyü hem de baskı ve şiddeti beraberinde getirmektedir (Özcebe ve Biçer, 2013: 89).

Mirasın bölünmesinin önlenmesi arzusu, ailenin mal varlığının korunması düşünceleri de ekonomik nedenler arasında sayılmaktadır. Mülkiyet ve miras unsuru da erken evlilikleri artıran önemli faktörlerden birisidir. Topraklarının bölünmesini istemeyen aileler sahip olunan mallar paylaşılmasını diye çocuklarını küçük yaşta evlendirmekte ve

mirasın bölünmesine engel olmaya çalışmaktadırlar (Doğan ve Mutlu, 2022: 228). Genellikle akrabalar veya tanıdıkların çocuklarıyla gerçekleştirilen bu evliliklerde, çocukların söz hakkı bulunmamakta sadece evliliği onaylamak zorunda bırakılmaktadırlar. Servetin dışarı gitmesini istememe nedeniyle yapılan bu tarz evliliklerde, gelin ve damat aile içinden ve çoğunlukla yakın akrabalar arasından seçilmektedir. Böylelikle ailenin varlığı aile içinde kalmaktadır. Ayrıca soy bağının devamı için bilindik bir ailenin oğlu seçilmekte ve sadece tanıdık olması dolayısıyla bu evliliğin iyi olacağı düşünülmektedir.

2. Dinsel Nedenler

Toplumsal yapı içinde bireylerin yaşam biçimlerini şekillendiren en önemli etkenlerden biri de dini inançlardır. Türkiye ağırlıklı olarak İslam dinine mensup insanlardan oluşmaktadır. Geleneklerde, kültürde, gündelik yaşamda, örf ve adetlerde dinin etkileri gözlemlenmektedir. İslam dini evliliğe, aileye Müslümanların evlenerek çoğalmasına büyük önem vermiştir. Bu nedenle “İslâm, evliliğin yükünü kaldırabilecek her erkeğin evlenmesini ister. Zaruret olmadıkça bekârlığı hoş karşılamaz” (Özbek 1996: 51). İslam dinin temel öğretisi olarak görülen kutsal kitap Kuran’ı Kerim’deki Bakara, 2/830; Nisa, 4/36; En’ am, 6/151; İsrâ, 17/23; Lokrnan, 31/14; Ankebut, 29/8; Ahkaf, 46/15, Nisâ,4/3, 6 Nûr, 24/32 gibi birçok emir ve önerinin olduğunu görmek mümkündür. İslamiyet’in evlilik yaşı konusunda kesin bir önerisi olduğunu söylemek mümkün olmamakla birlikte çocuk yaştaki evliliklere cevaz verdiğini, gerçekleşen çocuk yaştaki evliliklerde bu durumun etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye genelinde TAYA 2021 verilerinin de gösterdiği üzere evliliklerin büyük bir kısmında (%90) resmi nikahla birlikte imam nikahı da yapılmaktadır. Ancak evleneceklerin yaşının resmi nikah için yasal sınırın altında kalması durumunda evlenmek için tek çözüm dini nikah olarak görülmektedir. İstatistiklerin de gösterdiği üzere kız çocuklarının evlendirilmesine dair rakamlar erkek çocuklara göre kat kat daha yüksektir. Ailelerin kız çocuklarıyla ilgili stratejilerinden birisi de onları ergenliğe girdiklerinde, kendilerinin uygun bulduğu kişilerle evlendirmeleridir. Pek çok araştırmada (Durdu ve Orun, 2014; Şen ve Gümüş, 2014; Durdu ve Yelboğa, 2016; Anık ve Barlin, 2017; Doğan ve Mutlu, 2022;) da bulunduğu üzere akraba evlilikleri çocuk evliliklerinde yaygındır. Çocuk yaşta evlenen kadınların gözü açılmadan evlendirilmesinin uygun olduğu düşünülmekte, böylelikle hem eşi hem de eşinin ailesi tarafından kontrol edilmesinin kolay olacağına inanılmakta, kadınların eşlerine ve yuvalarına daha kolay adapte olacağı öngörülmektedir. Ayrıca evlilik öncesi cinsel ilişki yaşanma olasılığını azaltarak aile namusunu koruma kaygısı da aileleri çocuklarını erken yaşta evlendirmeye sevk etmektedir (Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2013). Çocuk evliliklerini önlemek için en etkili strateji, dini ve geleneksel liderlerden destek almaktır. Özellikle kırsal kesimlerde toplum içinde ileri gelen sözü dinlenen geleneksel ve dini liderler bireyler üzerinde etkili olabilmektedir (Myers, ve Harvey, 2011).

Türk ve İslam kültüründe evlenmenin, aile kurmanın ve üremenin önemi her durumda vurgulanmaktadır. Evlilik aynı zamanda kadın ve erkeğin rahatça cinselliği yaşayabileceği bir

ortam yaratmaktadır. Bu durum hem yasal hem de meşru olarak kabul edilir. Bu nedenle Türk ve İslam kültüründe evlilik, cinsel doyumun sağlanması, dayanışma ve daha da önemlisi neslin sürekliliğini sağlayan bir ilişki biçimi (Özarlan, 2020) olarak değerlendirilir.

3. Gelenek-Görenekler ve Toplumsal Yapı

Toplumsal yapı içinde gelenek ve görenekler bireylerin hayatını yaşamın her aşamasında etkilemektedir. Gelenek; kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi, deneyim, yaşam tarzı ve alışkanlıklardır. Geleneksel toplumlar da kendilerine atalarından miras kalan her ne varsa sürdürmek isterler (Durdu, 2018). Geleneksel toplumlar geleneği sürdürmenin 'olağan, normal ve iyi' olduğu konusunda ısrarlıdır. Sosyoloji literatüründe geleneksel toplumlar modernlik ile birlikte değişen hızlarda da olsa etkisini kaybetmektedir. Geleneksel toplumların modernliğe uymayan öğeleri, alışkanlıkları ve uygulamaları terk edilmekte, bilimsel bilgilere dayanan yeni standartlar toplumsal yaşama yerleşmeye başlamaktadır. Modern bilime ve ona dayanan hukuka göre de bir birey 18 yaşında yetişkin olur. Biyolojik, fizyolojik ve psikolojik olgunluk 18 yaş öncesi tamamlanmaz. Bu nedenlerle de geleneksel toplumların atalarından gelen yetişkinlik ve olgunluk kriterleri ile modern bilgiler evlilik konusunda ayrışır.

Geleneksel toplumlarda kız çocukları çocukluktan itibaren evlenmek ve anne olmak üzerine yetiştirilmektedir. Bu durum çocuk oyunlarında dahi yerini bulmaktadır. Küçük kız çocukları "evcilik" oynayarak büyüme ve mutlaka evlenmesi gerektiği düşüncesi ile yetiştirilmektedir. Kadının toplum içinde anne

ve eş olmaktan başka rolleri olabileceğini öğrenmeden yetiştirilen bu çocuklar bazen kendileri adına çizilen bu rolleri kabullenerek, evlendirilmelerini normal karşılamaktadırlar. Bir kısım çocuk da ne olduğunu anlamadan kendini evlilik hayatı içinde bulmak istemese bile durumu kabullenmek zorunda bırakılmaktadır. Bu zorunlu kabul edişin en önemli nedenlerinden birisi toplumdaki erkek egemen yapıdır. Çocuk evliliklerinde annelerin çok fazla söz hakkı bulunmamaktadır, bu durum geçmişten günümüze kadar var olan ve her seferinde yeniden üretilen toplumsal bir sorun olarak değerlendirilebilir. Zorla evlendirilmiş ve zaman geldiğinde anne olan kadın, kendi kız çocuğunun geleceği konusunda da herhangi bir fikir beyanında bulunamamaktadır (Kara, 2015: 70). Ailede en çok babanın ve erkek çocukların sözü geçmesi nedeniyle kendisine söz hakkı tanınmayan çocuğun evlenmekten başka çaresi kalmamaktadır.

Çocuk evlilikler üzerine yapılan araştırmaların bir kısmının (Yıldız ve Poyraz, 2020; Kahraman, 2018; Durdu ve Orun, 2014; Şen ve Gümüş, 2014) gösterdiği üzere erken evlenen ya da evlendirilen kız çocuklarının eşleri yaş olarak genellikle kendilerinden büyük olmaktadır. Gelenek ve görenekler ön plana çıkartılarak akraba çocuklarının birbiri ile daha iyi anlaşacağı ve soyun bilineceği vb. düşünceler ile yapılan akraba evlilikleri kız çocuklarının statüsünü olumsuz etkileyecek sonuçlar doğurmaktadır. Çocuk evliliklerin daha çok geleneksel toplumlarda yaygın olduğu da düşünüldüğünde bu toplumlarda aileler için kız çocuklarının yaşının geç olmadan evlendirilmesi önem arz eder. Kızını bir an önce evlendirme baskısı hisseden aileler kendi deyimleriyle kız

çocuklarını "baş göz ettiklerinde" rahat bir nefes almakta toplumsal çevrelerinin gözünde de üzerlerine düşeni yapmış sayılmaktadır.

4. Eğitim

Çocuk yaşta evlilikler açısından önemli değişkenlerden birisi de eğitimidir. Jain ve Kurz (2007)'a göre çocuk evliliklerin en önemli iki nedeni eğitim eksikliği ve yoksulluktur. Özellikle başta ortaöğretim olmak üzere ilköğretime katılmama kritiktir. Eğitimden yoksun bırakılan yoksul çocuklar için evlendirilme bir kurtuluş ve kurtulma olarak görülebilmektedir. Çocuk evliliklerle mücadele için de eğitime katılımın artırılması önemlidir çünkü eğitim çocukların yoksulluktan kurtulmalarının, kadınların meslek edinmelerinin ve güçlenerek özgür bireyler olabilmelerinin önemli yollarından biridir. Doğan ve Mutlu'nun (2022) araştırma verilerinde de araştırmaya katılanların kendilerinin, anne-baba ve eşlerinin eğitim düzeylerinin düşük olduğu özellikle de kendilerinin evlilik kararını veren anne-babalarının eğitim düzeylerinin çok daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya göre eğitim sürecinden uzaklaşan veya uzaklaştırılan kız çocuklarının, eğitime erişebilenlere göre erken yaşta evlilikler açısından risk durumları çok daha yüksektir. Baysak ve arkadaşlarının (2021) yaptıkları araştırmada da benzer bir biçimde katılımcıların tümünün düşük eğitimli olduğunu belirtmiştir. Aynı katılımcılar kötü aile ortamı, aile içi şiddet ve ihmale de maruz kalmışlardır. Benzer bulgular Şenol ve Mazman (2012: 510)'ın tespitlerinde de mevcuttur; çalışmaya göre eğitim seviyesi ilköğretim (ilkokul ve ortaokul) ile sınırlı kalmış ailelerde

çocukların eğitimine yeterince önem verilmemektedir.

Bu noktada yetişkinlerin çocuklara olumlu rol model olmaları büyük önem taşımaktadır. Kentsel bölgelerde yaşı küçük çocuklara rol model olabilecek yetişkinler eğitim düzeyi, mesleği, toplumsal statüsü gibi açılardan çeşitlilik gösterebilmektedir. Ancak kırsal alanda bu çeşitlilik kentsel bölgelerden daha kısıtlıdır. Nitekim nişanlanma ve evlilik nedeni ile ilköğretimde yapılan devamsızlık kadın öğrencilerde %3 dolayındadır (Can, Öncül ve Deşdemir, 2012). Söz konusu durum erken evlilikle birlikte kadının kendini geliştirme fırsatlarından mahrum kalmasına, çalışma hayatında yer almamasına, üretken olmamasına ve sosyal güvenceden yoksun olmasına neden olmakta, bunun sonucunda da kadın yoksullaşmaktadır. Güçsüz bırakılan kadın kendisiyle ilgili kararlarda, hane kararlarında ve hane geliri üzerinde söz sahibi olmaktan uzaklaşmaktadır.

5. Aile İçi Şiddet

Kız çocuklarının erken evliliklerinin bir diğer nedeni de aile içi şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile içinde ilişkilerin iyi olmaması, ailenin parçalanması nedeniyle üvey anne veya babaya sahip olma ve şiddet görme, ebeveynlerden birinin kaybı, ailede huzurlu bir ortamın olmaması çocukların bir an önce o ortamdaki kurtulmak istemelerine ve erken evliliklere rıza gösterebilmelerine neden olmaktadır (Mihçioğur, Erbaş ve Akın, 2010; Gök 2016). Aile içinde söz hakkı olmayan eğitim imkânı elinden alınan, şiddete maruz kalan, ihtiyaçları yeterince karşılanmayan, sevildiğini hissetmeyen yani ihmal ve istismara

uğrayan kız çocukları için evlilik belki de özgürlüğe kavuşma, kurtuluş olarak da görülebilmektedir (Durdu ve Yelboğa, 2016; Anık ve Barlin, 2017; Kahraman ve Şenates, 2018; Doğan ve Mutlu, 2022). Ailesinden ekonomik, duygusal, fiziksel şiddet gören bazen de aile içinde istismara uğrayarak cinsel şiddet gören bu çocuklar çoğunlukla aileleri tarafından evlendirilmek istendiğinde bu evlilik için istekli olmakta veya kendileri istedikleri kişiye kaçarak erken yaşta evlenmektedir. Bu tür bir ortamda kabul edilen evlilikler aslında başka bir sorunun da başlangıcı olmakta, bir başka deyişle yağmurdan kaçarken doluya tutulabilmektedirler. Çocuk yeni ailesinde de sıklıkla eşi ve eşinin ailesi tarafından ezilmekte veya şiddet görmektedir. Baysak ve arkadaşlarının (2021) yaptıkları araştırma da çocukların, ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin düşüklüğüne paralel olarak kötü aile ortamı, aile içi şiddet ve ihmale maruz kaldıklarını göstermiştir.

ERKEN YAŞTA VE ZORLA EVLİLİKLERİN YARATTIĞI SORUNLAR

1. Psikolojik Sorunlar

Erken ve zorla evliliklerde yaşanan her durum temelde aşılması çok zor psikolojik travmalara sebep olmaktadır. Erken ve zorla evliliğe maruz kalan kişilerin eğitim hakları, yaşama hakları ve kendi bedenleri üzerindeki hakları ellerinden alınmakla kalmayıp bu kişilerde kaygı bozukluğu, dışlanma, hayattan soyutlanma gibi problemler ortaya çıkmaktadır. Çocuk yaşta evlilik yapan kadınların ruhsal hastalık tanısı alma ve psikiyatrik destek arama oranlarının yetişkin yaşta evlenen kadınlara oranla daha fazla olduğu bildirilmektedir (Le

Strat ve ark. 2011'den aktaran: Aktepe ve Atay, 2017: 417).

Erken yaşta evlendirilen kız çocuklarının tam olarak gelişimlerini tamamlamadan evlilik kurumuna dahil olmaları hem fiziksel hem de psikolojik sıkıntılara yol açmakta, psikolojik sorunlar önemli bir boyut olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu çocukların aile, ev, çocuk bakımı gibi sorumluluklar verilerek akranlarından koparılmaları, eğitim yaşamından alıkonulmaları ruhsal sorunlara zemin hazırlamaktadır. Erken evlilik çocukların kiminle evleneceği, ne zaman anne olacağı gibi konularda hayatlarını planlamalarına olanak vermemekte, aynı zamanda onları erken yaşta hamilelik ve aile içi şiddet gibi konularda savunmasız bırakmaktadır. Fiziksel ve psikolojik olarak henüz hazır olmayan çocukların evlilik ile aniden yetişkin rolü yüklenmeye zorlanmaları ve gelecekleriyle ilgili kontrollerinin olmaması, 10-18 yaş arası çocuklar için travmatik bir deneyim riski oluşturmaktadır. Erken yaşta evlilik; ergenliğin kaybı, cinsel ilişkiye zorlanma, kişisel gelişim ve özgürlüğün göz ardı edilmesi psikolojik olarak pek çok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir (Aslan, 2019: 46).

Erken ve zorla evliliklerde şiddete maruz kalan 18 yaş altı bireyler cinsel şiddet, psikolojik şiddet, fiziksel şiddete bağlı olarak yaşadığı şeylerin aslında normalini bu zannetmekte ve bir zaman sonra kendini bu duruma alıştığına ikna etmektedir. Henüz çocuk olan bireyler yemek yapamadığı veya düzgün ütü yapamadığı için sözlü ve fiziksel şiddete maruz kalmakta ve çok erken yaşta çok fazla şeyi öğrenmek zorunda kalmaktadır. Bu gibi durumlarda kaygı, endişe gibi kişiyi kötü etkileyecek olumsuz durumlar

da karşımıza çıkmaktadır. Soylu ve Ayaz (2013), erken evlenen kız çocuklarıyla yürüttükleri çalışmalarında, erken evlenen çocukların %45,8'inde ruhsal bir bozukluk tanısı olduğu, en sık görülen tanıların ise majör depresif bozukluk ve uyum bozukluğu olduğunu, kız çocuklarının %29,2'sinde intihar düşüncelerinin, %20,8'inde ise intihar girişiminin olduğunu ifade etmişlerdir. Bu da demek oluyor ki erken yaşta evlendirilen kız çocuklarına yüklenen ağır sorumluluk, görev ve yükümlülükler onlarda ağır travmalara neden olmakta, hatta onları hayatlarına son verme aşamasına getirebilmektedir.

Zorla evlendirilen çocuklar için erken yaşta hamilelik de başlı başına birçok sorunun kaynağı olabilmektedir. Hamilelik, çocukluktan ergenliğe geçiş dönemindeki bireyler (adolesan) için ciddi psikolojik sonuçlara neden olabilmektedir. Adolesan dönemde bir genç kızda anne olabilecek bedensel gelişme tamamlanmadığı gibi doğacak çocuğa bakabilecek ve bu yükü kaldırabilecek bilgi birikimi ve sorumluluk bilinci de gelişmemiştir. Bu nedenle adolesan annelerde emosyonel stres (duygusal baskı) ve sosyal sorunlar daha yoğun yaşanmakta ve bu sorunlar doğal olarak bebeği, aileyi ve toplumu etkilemektedir (Can, Öncül ve Deşdemir, 2012).

2. Biyolojik/Fiziksel Sorunlar

Çocuklardaki zorla evliliklerde yaşanan cinsel ilişkiler bu bireylerde hem cinsel yolla bulaşan hastalık riskini arttırmakta hem de biyolojik gelişmelerinde birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Fazla kilo artışı veya gelişiminde duraksama, cinsel yolla bulaşan hastalıklardan kaynaklı oluşan fiziksel

sorunlar çocuk evliliklerinde çok daha fazla ortaya çıkmaktadır. İlk adetten sonra genital gelişim yaklaşık 5-6 yıl sürmektedir. Bu süre zarfında yaşanan cinsel ilişkiler sonrasında gebe kalamama, gebelik sırasında güvenli olmayan düşüklükler, engelli doğan bebekler, rahim kanseri gibi sorunlar oldukça sık görülmektedir. Çocuk yaşta evlilikler ile çocuk yaşta gebelikler, düşüklükler ve doğumlar arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Her yıl, doğumların %15'i 15-19 yaş aralığındaki kız çocukları tarafından gerçekleştirilmekte ve her yıl 50 bin kız çocuğu gebelik nedeni ile hayatını kaybetmektedir (Tosun, 2021; Can, Öncül ve Deşdemir, 2012).

Çan ve Kar'ın (2008: 105) yaptıkları araştırmada toplamda en fazla riskli görünen vakalar sırası ile "anne ölüm" riski, "bebek ölüm" riski, "annenin biyolojik ve ruhsal bozukluk" riski ve en az riskli görülen vaka olarak da "sakat doğum" riskidir. Erken yaşta ve zorla evlendirilen, henüz kendi bedenini dahi tanımayan bireylerin yaşadığı cinsel ilişkiler onlarda büyük bir travma yaratmaktadır. Cinsel fonksiyonların başladığı dönemde kız çocuklarının evlendirilmeleri, cinsel hayatlarının problemlili geçmesine sebep olmaktadır. Bu problemler; cinsel yaşam hakkındaki bilgisizlik, cinsel olgunluğa fiziki açıdan erişmeden cinsel birliktelik yaşanması ve cinsel birliktelik partnerine kendisinin karar vermemesi olarak sıralanabilir (Kaçar, 2021: 65).

18 yaşın altındaki bireyler henüz zihinsel gelişimlerini tam anlamıyla tamamlayabilmiş değillerdir. Bu sebeple kendisine yüklenen farklı toplumsal roller bireyin zihinsel sağlığını da tehlikeye atmaktadır. Henüz kendisine ve kişiliğine ait fikirleri tam olarak oturmamış 18 yaşın altındaki kadın bireylerin bilişsel ve

psikolojik olarak bir evliliğe hazır olmamaları bu sorunların temelini oluşturmaktadır. Fiziksel şiddetin de erken ve zorla evliliklerde daha fazla olduğu araştırmalarla kanıtlanmış bir gerçektir. Çocuk eşlerden, erkek yaşının çok daha fazla olduğu durumlarda, hem kadın eş hem de erkek eş birbirlerini anlamakta güçlük yaşamaktadır (Kara, 2015). Fiziksel ve cinsel şiddet bu anlamda yaygın olarak görülmektedir. Erken yaşta yapılan evliliklerde kadınların eşleri tarafından uygulanan fiziksel şiddete rağmen boşanmaktan da kaçındıkları görülmektedir. Bu durumun gerekçesi de genellikle geleneksel ve kültürel kodlarda saklıdır. Bu kodlardan birisi; baba evinden “gelinlikle çıktın, kefenle dönersin” sözü ile de açık hale getirilebilir. Bedensel gelişimlerini tam olarak tamamlayamayan kız çocuklarında kas iskelet sorunları, çeşitli fitiklar, aşırı kilo alma veya zayıflık, baş pelvis uyumsuzluğu, tansiyon ve şeker hastalıkları, gebelik zehirlenmesi, strese bağlı kronik baş, sindirim ve dolaşım sistemi ağrıları, genel iyilik halinin bozulması ve anne ölümleri ortaya çıkabilmektedir (Can, Öncül ve Deşdemir, 2012).

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma 2022 yılında Muğla İli, Kafaca ve Yeşilyurt mahallelerinde yapılmıştır. Her iki mahalle de Muğla büyükşehir olmadan önce belde iken bugün Menteşe ilçesine bağlı mahalledirler. Bu mahallelerin seçilmesindeki nedenler merkeze yakınlık, eskiden belde oldukları ve nüfuslarının yüksekliğinin örneklem bulunmasında kolaylık sağlayacağı varsayımı, nüfuslarının birbirine yakın olması sosyal, ekonomik ve kültürel olarak benzerliktir. Görüşmelerin 14’ü 28 Eylül-13 Ocak 2023 tarihleri arasında, 3 görüşme ise 28-28 Nisan

2024’te gerçekleştirilmiştir. Mahalle muhtarları aracılığıyla ve görüşülen kadınların yönlendirmeleriyle katılımcılara ulaşılmıştır. Çalışmada 18 yaşından önce evlendirilen/evlenen 17 yetişkin kadınla görüşme yapılmıştır.

Araştırma nitel verilere dayalı bir araştırmadır. Araştırmada veri toplama tekniği olarak derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Görüşme için mahalle muhtarlarından ve referans kişilerden yararlanılarak muhtemel örneklem belirlenmiştir. Örneklem alma tekniği olarak amaçlı kategorik örneklem ve kartopu örneklem alma teknikleri kullanılmıştır. Görüşmeler öncesinde araştırma hakkında bilgilendirme yapılmış, aydınlatılmış onam formları imzalatılarak izin verdikleri takdirde ses kaydı alınmıştır. Veri analiz tekniği olarak da tematik analiz tekniği kullanılmıştır. Her bir tema bir tablo şeklinde analiz edilerek feminist yöntemin olanaklarından yararlanılarak ataerkil sistemin yaratmış olabileceği sorunlara odaklanılarak görüşmeler yorumlanmıştır.

Çalışmanın görüşme soruları açık uçlu sorulardan oluşmuştur. Öte yandan sorularla ilgili görüşme öncesi kişilere gereken açıklamalar yapılmış ve görüşmecinin kendini baskı altında hissetmeyecek şekilde soruları cevaplaması sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşmelerin verimli olması için erken yaşta evlenen kişilerle görüşmeler bire bir gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kişilerin isimleri gizlilik dikkate alınarak çalışmada belirtilmemiş, her bir görüşmeci için kodlamalar kullanılmıştır. Böylelikle veri kaybını en aza indirmek ve daha güvenilir bilgiler elde edilmek istenmiştir.

Çalışmada erken yaşta ve zorla yapılan evliliğin getirdiği sorumluluklar, bu sorumlulukların hayatlarını olumlu veya olumsuz nasıl etkilediği evlilik süreçleri boyunca yaşadıkları sıkıntılar, sorunlar anlaşılmasına çalışılmıştır.

Araştırmanın Sorunsalı

Aşağıda belirlenen altı sorunsala göre araştırma bulguları değerlendirilip yorumlanmıştır. Belirlenen sorunsallar şunlardır:

1. Çocuk evliliklerin ortaya çıkışında toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri etkin rol oynamaktadır.
2. Erken yaşta evlendirilen kadınlar, bu tür evlilikleri tasvip etmemektedir.
3. Erken yaşta evlilikte aile ve akraba çevresi karar verici durumundadır.
4. Erken yaşta evliliklerde sosyal çevre önemli bir etkidir.
5. Erken yaşta evliliklerde görücü usulü evlilik tipi hakimdir.
6. Erken evliliklerde evlenen bireylerin ve ailelerinin eğitim düzeyi düşüktür.

Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan toplam 17 çocuk yaşta evlendirilen kadın vardır. Görüşmecilerin en genci 57, en yaşlısı 89 yaşındadır. Bu kadınların ortalama evlilik yaşı 16, evlendirildikleri kişilerinin ise 22.3'tür. Görüşme yapılan kadınların evlendikleri anda eşlerinin yaşlarına bakıldığında iki kadının eşleriyle aynı yaşta (17) olduğu, diğer 15 kadının eşlerinin kendilerinden 1 ile 17 yaş büyük olduğu görülmüştür. Kız çocukları evlendiklerinde eşlerinden ortalama 6.3 yaş daha küçüktür. Erkeklerin askerlik öncesi evlenmeleri çocuk yaşta evlenen kadınlar

için ek zorluklar getirmektedir. Özellikle çocuk da varsa çocuk yaştaki kadın hem çocuğun/çocukların bakım yükü hem de ailenin diğer işlerinin altında daha fazla ezilmektedir. Görüşülen kadınlardan altısı eşleri ya çocukları varken askere gitmiştir ya da eşi askerdeyken doğum yapmıştır.

Henüz hayatını kazanabilecek duruma gelmemiş, eğitim süreçlerini tamamlamamış, sorumluluk duygusu tam olarak gelişmemiş, ergenlikten tam olarak çıkıp çıkmadığı belli olmayan bireylerin aile kurmak, çocuk dünyaya getirmek gibi ciddi sorumlulukları üstlenmesi sorundur. Bunun yanında 11 görüşmecinin görücü usulü evlenmiş olması erken yaşta evliliklerde sıklıkla görülen bir durumdur. Ailelerin evlilik sürecindeki etkinliği ve karar vericiliğinin ön planda olması bir yana, henüz yetişkin yaşa gelmemiş bir çocuğun kaçarak ya da sevdiğini söyleyerek veya sevdiğini sanarak evlenmesi de sorundur. Aile, evlilik ve evliliğin getirdiği pek çok durumun farkında olma, sorumlulukların üstesinden gelebilme açısından 18 yaş altı çocukların sorun yaşamaları olağandır.

Tablo 3. Görüşme Yapılan Kadınlar ve Evlendirildikleri Kişilere Dair Özet Bilgiler

Görüşmeciler	Evlenilen Yaş	Evlendiğinde Eşinin Yaşı	Evlilik Süresi	Kardeş Sayısı	Çocuk Sayısı	İlk çocuk doğduğunda kadının yaşı
G.1	17	20	39	3	2	18
G.2	17	27	52	6	3	18
G.3	17	17	46	3	1	Evlat edinme ⁷ 32
G.4	15	24	40	2	4	16
G.5	16	20	58	5	3	17
G.6	14	20	51	3	2	15
G.7	17	26	63	2	3	19
G.8	17	17	45	4	2	19
G.9	14	22	28	4	2	17
G.10	16	18	15	3	2	18
G.11	14	20	68	4	2	20
G.12	17	26	63	2	3	19
G.13	15	17	65	6	2	16
G.14	17	25	40	2	2	18
G.15	17	35	32	3	2	19
G.16	15	25	35	3	2	16
G.17	16	20	34	3	3	18

Tablo 3’e erken yaşta evlenenlerin ailelerinin çocuk sayıları (kardeş sayıları) ile ebeveyni oldukları çocuk sayıları açısından da bakıldığında göze çarpan bir farklılık görülmektedir. Erken evlendirilen çocukların kendileri daha az çocuk yapmışlardır. Bunda ekonomik zorlukların etkili olduğu düşünülmektedir. Muğla genelinde çocuk ortalaması TÜİK (2023-2) verilerine göre 1,35’tir. Bu ortalama 2009 yılında 1.71’dir. Ayrıca, ilk çocuklarını doğurduklarındaki yaşları incelendiğinde altı görüşmecinin 18 yaşına bile erişmediği görülmektedir. Beş görüşmeci de 18 yaşında anne olmuştur. Bir başka deyişle, kendisi çocuk olan bir birey, 18 yaşına gelmeden ya çocuk dünyaya getirmiş ya da hamile kalmıştır. Bu konuda G6 şunları söylemiştir: “... 14 yaşında evlendirdiler, aynı sene gebe kaldım, çocuğum oyuncağım oldu...”

G12 de “... 18 yaşında hamile kaldığımda çok korktum, iyi bir anne olabilir miyim diye... çocuğum doğunca çok zorlandım...” diyerek çocuk dünyaya getirmek ve yetiştirmek gibi bir sorumluluğun onlarda baskıya ve korkuya neden olduğuna urgu yapmışlardır. Görüşmecilerden G3 diğer kadınlardan farklı bir konumdadır. Çocuk konusunda şunları söylemiştir: “.... Çocuğum olmadığı için kendimi hep eksik hissettirdiler... ‘kadın çocuk doğuramıyorsa ne işe yarar’ diye söylenirlerdi...”

Tablo 4. Görüşme Yapılan Kadınların ve Eşlerinin Eğitim Durumu

Görüşmeciler	Görüşmecinin Eğitim düzeyi	Eşinin Eğitim düzeyi
G.1	Lise mezunu	Lise mezunu
G.2	İlkokul	İlkokul
G.3	İlkokul	Ortaokul
G.4	Okuryazar	İlkokul
G.5	Okula gitmemiş	İlkokul
G.6	İlkokul terk	İlkokul
G.7	İlkokul 3'e kadar	İlkokul
G.8	Lise	Üniversite
G.9	İlkokul	İlkokul
G.10	İlkokul	İlkokul
G.11	İlkokul	İlkokul
G.12	İlkokul	İlkokul
G.13	İlkokul	İlkokul
G.14	İlkokul	İlkokul
G.15	İlkokul	İlkokul
G.16	İlkokul	Ortaokul
G.17	Lise	Ortaokul

Tablo 4'teki görüşmeci profiline bakıldığında da 16 kadının eğitim düzeylerinin erkeklerle eşit veya daha alt bir düzeyde, sadece G17'nin eşinden daha yüksek bir eğitim düzeyi olduğu görülebilmektedir. Bu bulgu da erken yaş evliliklerinde kız çocuklarının eğitim süreçlerinin aleyhine işlediğinin bir göstergesidir. Kız çocukları eğitim basamaklarında daha fazla yer aldığına erken yaşta evlilikler de düşmektedir. Ancak erken evlilikler söz konusu olduğunda eğitim düzeyi düşük erkeklerin de erken evliliğin kurbanı olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Tabloya bakıldığında erken yaşta evlenen hem kadınların hem de erkeklerin eğitim sürecinin dışında kalmış ya da ancak temel eğitimi tamamlamış oldukları görülmektedir. Bu bulgu, erken yaşta evliliklere dair yukarıda verilen istatistikleri de doğrulamaktadır. Erken evlilik eğitimi engellediği gibi düşük düzeydeki eğitim de

erken evlilikleri arttıran bir sebep olarak değerlendirilebilir.

“... amcan cahil ben cahil, ana cahil baba cahil... Köyde okul var ama okul yerine iş var, fakirlik var... cahillik kızların okumasına zaten karşı... okuyanlar o zamanlar pek erken evlenmezdi ama tanışma, sevişme ne gezer, ayıp-günah bunlar...” diyen G9 hem eğitimsizliğin hem de sosyal yapının etkisine dikkat çekmiştir. Bir başka görüşmeci “dinsel bir baskı mı vardı yaşadığımız süreçte” diye sorulduğunda “... yavrum her şey ayıptı, günahı işte, var sen neye yorarsan yor...” diyerek dinsel bir baskı olduğunu da dile getirmeye çalışmıştır. Bunu G10 da “... 15 yaşında kız ya erde gerek ya yerde derlerdi bizim buralarda... iyi bir şey gibi...” diyerek soruna aynı pencereden bakmıştır.

Tablo 5. Çocukluk Dönemine Dair Özellikler

	Çocukluk deneyimi	Aile içinde cinsiyet veya çocuk ayrımı	Aile içi şiddet deneyimi
G.1	Oyuncak yoktu. Şiş telleriyle örgü örerdim. Bez bebeğim bile yoktu.	Babamı çok severim annem beni dövdüğü için onunla pek anlaşamam. Babam kızları daha çok sever. Okula götürürken sırtına binerdim. Erkek kardeşimi ben büyüttüm.	Fiziksel şiddete maruz kaldım. Kayın validem gençti. Onun üzerine kuma gelmiş gibiydim. Kocam bana karşı doldururdu, kocam beni döverdi. Kocam şimdi beni annesine zamanında katlandığım için tebrik ediyor.
G.2	Oyuncağım yoktu. Evimiz dağdaydı. İş yapardık.	Ayırım yapmadılar ama erkek olmak daha iyi.	Hayır kalmadım.
G.3	Oyuncağım yoktu.	Aile ikisini de eşit tutardı	Hayır.
G.4	Babam varken iyiydi ama ölünce üvey babamın yanında çok kötüydü.	Üvey kardeşlerimle aramızda ayırım vardı.	Hem üvey babamdım hem de eşimden şiddet gördüm. Kaynanam da kötü davranırdı.
G.5	Oyuncak yoktu. Ekmek bulamıyorduk. Dal kırıp ondan oyuncak yapardık. Dokumadan bir elbisem vardı onunla büyüdüm	Anne-babamı küçük yaşta kaybettim, evin en küçüğü bendim	Hayır
G.6	Oyuncağım yoktu.	Annem-babam bizi çok severdi.	Hayır
G.7	Üvey annem vardı. Oyuncaklarım yoktu.	Annem bir yaşındayken öldü.	Hayır
G.8	Oyuncak vardı dedem alırdı. Dünyadan haberin yok hep çocuk olmak isterdim	Bir erkek kardeşim vardı ailenin en küçüğü olduğundan daha çok ilgi olurdu	Hayır
G.9	Oyun bile işti. Annem hastaydı, kardeşlerimi ben büyüttüm.	Erkek çocukları daha bir korunuyordu.	Dayak hep vardı. Kocam çok sert bir adamdı. Çocuklarımı dövmesin de beni dövsün derdim.
G.10	Kendi oyuncağımızı kendimiz yapardık. Gözümü işle açtım.	Erkekler hep el üstünde tutulurdu.	Evlenince şiddet gördüm.
G.11	Annem ben bir yaşındayken ölmüş. Üvey annemle büyüdüğüm için oyuncaklarım yoktu	Ayırım yoktu.	Hayır
G.12	Üvey annem vardı. Oyuncağım yoktu taşlarla oynardım. Güzeldi.	Annem bir yaşındayken ölmüş. Erkek kardeşimi severlerdi.	Hayır
G.13	Oyuncak yoktu. Çaputlarla ve çamurdan oyuncak yapar oynardık	Hepimizi bir tutarlardı.	Evet, fiziksel çok fazla dayak yedim.
G.14	İş güçle geçti çocukluğum.	Hayır, ayrımcılık yoktu.	Kocamın evinde sıklıkla şiddete maruz kaldım.
G.15	Hiç oyuncağım yoktu tahtadan bebek yapardık	2 erkek kardeşim var. Ayırım yapmadılar aramızda.	Hayır
G.16	Hiç çocuk olmadım hep çalıştım.	Ayırım yoktu.	Hayır
G.17	Benim oyuncağım hiç olmadı, babam dağa oduna giderdi kozalak getirirdi, ip bağlardım.	Tabii oğlanlar ön plandaydı.	Hayır, hiç şiddet görmedim.

	O benim oyuncagımdı, hiç plastik oyuncagım olmadı.		
--	--	--	--

Araştırmaya katılanların çocukluk dönemi deneyim ve hatıraları incelendiğinde mutlu, oyuncakları olan bir çocukluk geçiren görüşmeci yok denecek kadar azdır. Görüşmecilerin ailelerinin ekonomik olarak yoksul, eğitim olarak yetersiz, sosyal çevre olarak kırsal özellikte olduklarını söylemek mümkündür. Bu durumlar çocukların erken yaşta evlendirilmelerini etkileyen unsurların başında gelmektedir. Bu unsurlar anne ölümlerinde de etkili olduklarından ve toplumsal cinsiyet rolleri gereği annelerin ölümlerinden sonra erkeğin tek başına yaşayamamasından dolayı erkekler yeniden evlenme yoluna gidebilmektedirler. Bu nedenle üvey anne ile yaşayanların çokluğu da bir diğer önemli ayrıntı olarak karşımızdadır. Kırsal kesimlerde yaşama deneyiminin ve yoksulluğun da etkisi ile çocukluklarını tarla, bahçede çalışarak geçirdiklerini ifade ettiklerini de görmekteyiz. Çocuklar evlendirilmeseler bile yukarıda bahsedilen koşulların bir sonucu olarak ailenin tarlasında, bağında, bahçesinde, ahırında ve evinde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bunlar olmasa bile başkalarının işlerinde küçük yaşlardan itibaren çalışarak aile ekonomisine katkı sağlamaları beklenmektedir. Ailede kız çocuklarına yönelik ayrımcılığa ilişkin bulgular az olmakla birlikte G2, G12 ve G17 kodlu görüşmeci erkek kardeşlerinin ve erkek çocukların ön planda olduğunu ifade etmişlerdir. “... kız (çocuk) demek el malı demek(ti)...” (G17), “... oğlanlar daha değerliydi tabii...” (G5), “... erkek çocukları daha bir severlerdi, üzüldüm ama bir şey diyemezdim...” (G12), “... Allah beni kız yerine erkek yaratsaydı

keşke...” (G2), “... erkek çocuklar daha bir konuruyor, kayırılıyordu...” (G9) ve “... erkekler el üstünde, kızlar ise hizmetçi...” gibi ifadelerle görüşmeciler kız-erkek ayrımına dikkat çekmişlerdir.

Araştırmaya katılanların yaşları dikkate alındığında ortalama 60 yıl öncesindeki ülkenin genel haline bakılması gerekir. Buna göre, yoksulluğun olduğu, dinsel tutuculuğun daha baskın ve namus olgusunun belirleyici olduğu gerçeği karşımızda durmaktadır. Aynı şekilde araştırma sahasının durumuna bakıldığında ülkenin görece gelişmiş batısında yer alan köylerin hali bu şekilde ise başta doğu ve güneydoğu bölgeleri olmak üzere iç ve kuzey kesimlerindeki yoksulluğu tahmin etmek zor olmayacaktır. Yine yoksulluğun çocuklar ve kadınlar üzerindeki baskısı düşünüldüğünde hala yoksulluğun çeşitli sebeplerle var olduğu bölgelerde ve toplumsal gruplarda çocuk yaşta evliliklerin varlığı bilinen bir gerçektir. Buradan çıkan sonuca da bakarak çocukların zorla evlendirilmelerinde yoksulluğun önemli bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu konuda G4’ün söyledikleri çarpıcıdır: “... babam öldükten sonra el eline bakar olduk. Annemin koca diye bulduğunun da bize bir faydası olmadı... Yokluk yakamızı bırakmadı. Beni evlendirince bir boğaz eksildi...” G9 “... ben okuyup ebe veya öğretmen olmak isterdim ama yokluktan ilk mektebi bitirdiğime şükrettim...” ve G10 da benzer şekilde “... herkes fakirdi zaten, bildiğimiz şey bu...” demiştir. Başka bir açıdan bakan G11 “... Annem öldükten sonra babam tekrar evlenmiş,

çok zor üveylik... aklıma geldikçe ağlarım hala... kadına da bir şey diyemiyorum, o da çocuktur. Fakirlik hep bunlar...” demiştir.

Dinsel baskının veya dinsel muhafazakarlığın ve buna dayalı oluşan ataerkil geleneklerin kadının cinsel kimliği üzerinden bir “namus” algısı yarattığı bilinen bir gerçekliktir. Öksüz ve yetim bir kız çocuğu olan G5 bu durumla ve evlendirilmesinin temel sebebine şu şekilde yaklaşmıştır: “... babasız, anasız bir kız çocuğu sanki namussuz damgasıyla doğmuş gibi... herkesin derdi benim namusum... ya oğlanlarını yoldan çıkarırsam diye korkuyorlardı herhalde...

sanki dinsizmişim gibi bana din-ahlak öğretirlerdi... ya acıyarak ya korkarak bakanlar çoktu... dayım diken üstünde olurdu garibim... evlendirdiler de kurtuldular...” Burada da görülebileceği gibi ataerkil kuralların egemen olduğu küçük bir toplumsal çevrede bir kız çocuğu için “kimsesiz” olmakla eşdeğer “babasızlık, annesizlik” toplum açısından bir riske dönüşebilmektedir. Eğer onun namusunu koruyan bir erkek yoksa onu evlendirmek herkes için iyi olan bir yol olarak görülmektedir. Bu şekilde onun namusu tekrar bir erkeğin yani kocasının korumasına verilmiş olmaktadır.

Tablo 6. Kendisi, Aile ve Arkadaş Çevresinin Evlilik Biçimi

	Anne-Baba evlenme şekli	Kardeş/kardeşler evlenme şekli	Arkadaş çevresi evlenme şekli	Evlilik Kararı Alınma Şekli
G.1	Kaçarak	Severek	Erken evlenen yoktu	Severek, kaçıp evlendim
G.2	Kaçarak	Kimisi görücü usulü ile kimisi de kaçarak	Erken evlenen vardı	İsteyen çok oldu. Görücü usulüyle verdiler
G.3	Görücü usulü	Görücü usulü	Akranlarımın çoğu erken evlendi	Ailemin kararıyla görücü usulü evlendim
G.4	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen vardı	Babam öldüğü ve annem de başkasıyla evlendiği için evlendirildim, bana soran olmadı.
G.5	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen yoktu.	Annem babam yoktu, kaçarak evlendim.
G.6	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen yoktu	Ailem istediği için görücü usulüyle evlendim.
G.7	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen vardı	Babamın kararı ile görücü usulü evlendim
G.8	Görücü usulü	Severek	Erken evlenen vardı	Kız arkadaşım aklımı karıştırdı ben de kabul ettim. Görücü usulü.
G.9	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen vardı	Görücü usulü evlendim. Ben okumak istiyordum ama okutmayıp evlendirdiler.
G.10	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen vardı	Komşu köyden uzaktan akrabam, tanıımıyordum. Görücü usulü oldu, bana soran olmadı.
G.11	Görücü usulü	Severek	Erken evlenen yoktu	Babam karar verdi itiraz ettim ama dinlemedi. Görücü usulü
G.12	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen vardı	Babam karar verdi bana danışılmadı.
G.13	Görücü usulü	Erken evlendiler	Erken evlendiler	Annem babam istedi bana danışmadan verdiler beni.
G.14	Görücü usulü	Görücü usulü	Teyze kızlarım erken evlendiler	Kendim karar verdim. Görücü usulüyle ama severek evlendim.
G.15	Severek	Severek	Erken evlenen çoktu	Severek evlendim.
G.16	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen yoktu	Babam evlenme kararımı aldı, bana sormadı.
G.17	Severek	Ablam kaçarak evlendi	Erken evlenen vardı	Kendimiz anlaşarak evlendik

Görüşmecilerin aile ve arkadaş çevrelerinin evlilik süreçleri ve biçimleri incelendiğinde sosyal çevrenin, aile yapısının baskınlığını görmek mümkün olmaktadır. 10 görüşmecinin kendisi gibi anne-babasının da görücü usulü evlendikleri tespit edilmiştir. Yine aynı şekilde kendi kardeşlerinin de görücü usulü evlendikleri beyanlarından anlaşılmaktadır. Bu durum geleneksel toplumsal yapılarda yaygın olan görücü usulü evliliklerin araştırma alanında da yaygın olduğunu göstermektedir. Görücü usulü ile evlenme günümüzde oldukça azalmış olsa da hala varlığını sürdüren bir evlenme şeklidir. Kadının arkadaş ve akrabaları içerisinde de

erken evlenenlerin oluşu, bu tür evliliğin normalliğini inşa eden kültürel bir olgudur. Yani erken yaşta evlendirilen çocuklar zaten karar alma mekanizmalarından uzak olan bir toplumsal çevrede yaşamışlar, Bourdieu'nun (2015) tabiriyle kültürel sermayeleri itibariyle evlilik süreçleri çevrelerinin ortalamasında gerçekleşmiştir. Kavram, Bourdieu'nun anlayışında orta ve üst sınıf ailelerin çocuklarına aktardıkları dil, toplumca onaylanan ilişki tarzları gibi okul ve eğitim kurumlarından elde edilen değerleri ifade eder. Birey, örneğin ailesinden kaynaklanan avantajlar nedeni ile iyi bir statü edinebilme şansını artırır. Erken yaşta

evlendirilen çocuklar ise kültürel sermayeleri düşük, ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri açısından dezavantajlı olmaları nedeniyle böyle bir evliliğe maruz kalmışlardır. Görüşmecilerin çoğunluğunun deneyimine göre günümüzden 40 ile 60 yıl öncesinde görücü usulü evliliğin dışındaki evliliklerin yadırgandığı, bu şekilde evliliklerde gelin ve damadın birbirlerini dahi görmeden evlendikleri, ilk kez gerdek gecesinde görmelerinin çok yaygın olduğu sonucu çıkmıştır.

Bir evlilikte karar alma süreci önemli ve kritik bir süreçtir. Bireyin tüm hayatını etkileyen, yönlendiren evlilik kararı yetişkin bireylerce ve kendi rızaları ile gerçekleşmelidir. Bunun için o bireyin akıl ruh sağlığının yerinde ve kendi kararlarını verip sorumluluklarını alabilecek yaşta olması gerekir. Erken yaşta evlendirilen çocuklar henüz yetişkin olmamaları, yasal olarak da evlilik yaşının altında olduklarından dolayı aile ve akraba çevresi karar verici durumdadır. Görüşmecilerin büyük bölümünün görücü usulüyle evlendiği göz önünde bulundurulduğunda zaten kendilerinin evlilik kararında etkinliği yoktur. Aileler genel olarak da babalar, çocuklara danışma gereği dahi duymadan evlilik kararını almışlar, zorla evlendirilmişlerdir. G4'ün bu konuda söyledikleri şu şekildedir: “babam öldüğünde bir çok babam oldu, hepsinin de derdi beni evlendirmektir. Annem bir iki yıl direndi ama evlendiği adam da beni fazlalık görünce evlenmekten başka çarem kalmadı... köy yerinde hele de başkasının köyünde babasız kalmak çok zor... namussuz oluyorsun alemin gözünde...” Ataerkilliğin baskın olduğu toplumlarda kimsesiz çok olmak hele de kız çocuğu olmak oldukça zor görünmektedir. Bu

durumun en çok da “namus” veya “kötü yola düşme, adının çıkması, günahkar olma” korkusunu beslemesi kaçınılmazdır. Ataerkil sistem kız çocuklarını korumanın yolununun onları evlendirmekten geçtiğini kabul etmiş görünmektedir. Benzer durum G5 için de söz konusudur. G5, “... evlenmek bir kurtuluş gibi görünüyordu” diyerek içinde bulunduğu zor ve güvensiz koşullardan kurtuluşun evlilikten geçtiğini düşündüğünü belirtmiştir.

Görüşmecilerin 13'ü görücü usulü ile evlendirilirken dördü severek, ikisi de severek ve isteyerek evlenmiştir. Ancak severek veya kaçarak evlendiğini beyan eden görüşmecilerden dördü bir şekilde yanıldıklarını, ailelerinden veya yaşadıkları zor hayattan kaçmak için evlenmeyi kurtuluş olarak gördüklerini söylemişlerdir. Evlendiği için pişman olmayan veya “iyi ki evlenmişim” diyen sadece G17 iken, G15 “evliliğim fena değildi ama şimdiki aklım veya imkanım olsa geç evlenirdim...” demiştir.

Tablo 7. Erken Evliliğin Sosyal Çevrede Algılanış Biçimi

Görüşmeciler	Yakın Sosyal Çevre Algısı
G.1	En çok annem yargıladı. Beni en çok annemin dışlaması yaraladı.
G.2	Herhangi olumsuz bir tepki almadım.
G.3	Olmadı.
G.4	Karşı çıkanı, eleştireni duymadım hiç, şimdiki gibi değildi.
G.5	2. kardeşim kaçmama çok tepki gösterdi.
G.6	Kimseden bir şey çıkmadı.
G.7	Normal karşılandı.
G.8	Kız kardeşim çok zorluk çekti. Evin bütün yükünü o çekti.
G.9	Normal karşılandı.
G.10	Annem dışında karşı çıkan olmadı.
G.11	Normal karşıladılar.
G.12	Normal karşılandı.
G.13	Olmadı değerlendirme.
G.14	Annemler vermek istemedi. Ben kendim istedim.
G.15	Hayır, değerlendirme kimse yapmadı.
G.16	Değerlendirme yapmadılar.
G.17	Yok anne baba onayım vardı.

Erken yaşta evlilik modern toplumlarda ve resmi kanunlarında açıkça yasaklanmış olan ülkelerde hem yasal değildir hem de toplumsal anlamda da meşru değildir. Araştırmaya katılan görüşmecilerin verdiği cevaplar incelendiğinde sosyal çevrelerinden G1, G5 ve G14 hariç pek de olumsuz tepki almadıkları anlaşılmaktadır. Birey yaşadığı çevrenin meşruluk çerçevesi içerisinde değerlendirildiğinde “normal” bir evlilik gerçekleştirmiştir. Tüm bireysel ve toplumsal sorunların kaynağının yine toplum olması nedeniyle erken evlilik sorunun kaynağının da toplum olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır. Özellikle evlilik ve aile kurma ile ilgili toplumsal kültürde olumlu

erken evlilikleri meşrulaştıran bir etkiye sahip olmaktadır.

Bu konuda bazı görüşmeci deneyim ve söylemleri şu şekildedir: “... erkekler yine çok erken evleniyor sayılmazlardı ama kızlar için 17-18 yaş için ‘evde kaldı’ derlerdi” (G2), “... namusa halel gelecek diye korkulurdu...” (G4), “... kız evini erkek namusunu bilsin diye evlendirirlerdi... hele kızların hiç itiraz şansı yoktu...” (G10), “... severek, isteyerek ya da görücü usulü sevmeden, istemeden evlensin, kadının namusu erkeğin korumasında olacak... toplum böyle kurulmuş ama yanlış... bir kere namus neden kadının bacak arasında?... Erkeğe de yazık, erkeği yüceltirken yükünü artırıyor bu durum...” (G1).

Tablo 8. Evlilik Süresince Gelin-Kaynana İlişkisi

	Kaynana ile İlişkiler
G.1	Kaynanam evdeki her şeyi saklardı. Eve misafir gelince ikram bir şey yoktu. Çocuğumu da alıp dışarı çıkardı, beni yalnız bırakırdı. Misafire bizi yoksulmuş gibi anlatırdı. Kaynana ile hep bir inatlaşma ve çatışma durumu vardı. Alttan alan hep bendim. Annem arkamda durmadı hiç. Derdimi anlatacak kimsem yoktu. Bana kendin ettin kendin buldun derdi. Arkamda hep kayınbabam dururdu. Kayınvalidem bu ilişkimizi hep kıskanırdı.
G.2	Kaynanamla ayrı yaşadık, aramız iyiydi.
G.3	45 sene yaşadım, çok iyiydi.
G.4	Kaynanamdan çok çektim, yetmedi bir buçuk sene altını temizledim.
G.5	İyiydi.
G.6	Kocam askerden gelene kadar onlarla kaldım, kaynanam üveydi ama anlaşırđık genelde.
G.7	İyiydi birlikte yaşadık.
G.8	Evet, beni kendi kızından çok severdi.
G.9	Pek iyi sayılmazdı ama oğlu bana ve çocuklarıma kötü davranınca kızardı. Çocuklarımlı çok korumuştur.
G.10	Saygıda kusur etmedim ama hiç de sevmedim, bana el olduğumu hep hissettirdi.
G.11	Birlikte yaşadık aramız iyiydi.
G.12	Evet birlikte yaşadık aramız iyiydi.
G.13	3-5 sene birlikte yaşadık. Kaynanam kocamı doldururdu bana karşı. Kayınbabamla aynı odada kalırdık. Gusül almak için gecenin köründe kalkardık su ısıtıp yıkanırđım. Cenabetlik gitsin diye. Aynı odada kaldığımız için ilişkiye girmek zor olurdu. Beş dakikada oldu bittiye gelirdi her şey.
G.14	Ayrı yaşadık aramız iyi değildi.
G.15	Evet, hizmetini iyi yaparsan aran çok iyi. 24 yıl kaynanamla oturdum. Hiçbir şekilde işlere yardımcı olmazdı. Kendi evime çıktıktan sonra bana dedi ki “bana ne yaptın ki!”, çok zoruma gitti.
G.16	17 sene birlikte yaşadık yarı anlaştık yarı anlaşmadık.
G.17	Kısa süre oturduk sonra ayrı oturduk, kavga gürültü yoktu ama mesafeliydik. Çok sık görüşmüyorduk, düşman da değildik dost da değildik.

Türkiye'nin toplumsal yapısı, gelenekleri ve aile kurumu işleyişinde gelin-kaynana ilişkileri kendine has özellikler gösterir. Erken yaşta zorla evlilikler söz konusu olduğunda da kayınvalidesi ile sorun, sıkıntı yaşadığını belirten kadınlar olduğu görülmektedir. Bu araştırma özelinde çocuk evliliklere has ayrı bir durum olmadığı söylenebilir. Tablo 8'deki görüşmecilerin deneyim ve söylemlerine bakıldığında kadınlar üzerinde eşine, çocuklarına bakma yükümlülüğü yanında

kaynana, kayınanaya da bakma yükümlülüğünün yüklendiğini görmek mümkündür. Üstelik onların geline ne kadar kötülük yapmış olduğunun bir önemi yoktur, “iyi bir eş ve iyi bir gelin” olmanın yolunun buradan geçtiği vurgusu toplumsal bir gerçeklik olarak öne çıkmaktadır. Toplumsal değişme ve gelişme ile bugün bu vurgu pek gözlemlenmese de 40 ile 60 yıl öncesi için oldukça önemli bir gerçekliktir.

Tablo 9. Eş ile ilgili sorunlar/İletişim

	Eş ile iletişim düzeyi	Sorun yaşanan konular	Boşanma fikri
G.1	İletişim çok iyi, gençliğimi yaşayamadığım için içimden ona sövüyorum.	Ekonomik sıkıntı yaşadım. Şiddet kaynanamla birlikteyken oldu. Hiç gençliğimi yaşayamadığım için işi biraz iyi olunca aldatmaya başladı.	Ekonomik durumum iyi olsaydı kocamı boşardım. Evliliğimi çocuklarım parçalanmış ailenin çocukları olmasın diye devam ettirdim.
G.2	Eşimin iyi yanı da kötü yanı da vardı, iyi kötü anlaşırdık. Daha çok iyi geçindik.	Bir konuda dahi sıkıntı yaşamadık.	Hayır boşanmayı düşünmedim.
G.3	Sorun yoktu.	Sorun yoktu.	Hayır boşanmayı düşünmedim.
G.4	Çok sert adamdı, konuşulmazdı ki	İçki içerdi, içince daha kötü olurdu, çok döverdi.	Boşanmak diye bir şey mi vardı? Kaderine razı gelir oturursun.
G.5	Sorun yoktu. Kocamla aramız iyiydi.	Yoktu. Eşimin tek harcaması sigaraydı. Köyde oturduğumuz için birçok şeyi kendimiz üretirdik.	Ayrılmayı düşünmedim.
G.6	Eşimi daha önce tanıdığım için iletişimimiz iyiydi.	Sorun yaşamadık.	Hiç ayrılmayı düşünmedim.
G.7	Eşimle iletişimimiz iyiydi. Çok severdi.	İş konusunda. Tütüncülük vs. dışında iş bulamadı.	Hiç düşünmedim.
G.8	Hiçbir iletişim yoktu alkol kullanıyordu daha bir sofrada oturup yemek yemişliğimiz yok.	Alkol, kıskançlık konusunda.	Ayrılmayı düşündüm ama çocuğum için uygulamadım.
G.9	Ben susarsam iyiydi	Bana çok karışırdı. Çocuklara ve bana kötü davranırdı.	Ayrılmayı düşündüm ama o kadar.
G.10	Güzel günlerim sayılıdır.	Şiddet ve kıskançlık	Ayrılmak kolay değildi ki, düşündüm ama denemedim.
G.11	Aramız iyiydi, anlaşırdık. Bana “hanım” derdi.	Tarla konusunda. Eşim tarlaya gitmek istemezdi.	Düşünmedim.
G.12	Evet, eşim beni çok severdi, aramız iyiydi.	İş konusunda	Hiç ayrılmayı düşünmedim.
G.13	Dünyanın en dürüst insanı derdi bana.	Ekonomik, şiddet içinde bir evlilik sürdürdüm.	Hiç düşünmedim. Hep çocuklarımı düşündüm.
G.14	Çok iyi değildi aramız.	Fiziksel şiddet vardı.	Düşündüm, denedim olmadı. Annemin evine giderdim kocam beni gelip geri alırdı.
G.15	Kocamla aram şimdi çok iyi. Eskiden sorun çoktu.	Ekonomik sıkıntı yaşadım.	Bir kere ayrılmayı düşündüm. Evi terk ettim.
G.16	Çocuklar evleninceye kadar çok mutluyduk. Ben çocuklara yönelince aramız bozuldu.	Ekonomik sebeplerden.	Düşündüm, oğlum yüzünden. Oğlum biraz sorumsuz senet, borç gibi. Eşim ondan biraz kopmamı istedi. Bunun üzerine anlaşmazlık yaşıyoruz. Dünya bir yana çocuklarım bir yana onlar için bu hayata tutundum asla da çocuklarımdan vazgeçmem.
G.17	İyiydik.	Kızımız sağlıksız doğdu maddi olarak çok sıkıntı yaşadık.	Bazen kızdırıyor ama düşünmedim.

		Ailemizin de bizi destekleyecek maddi gücü yoktu, çalıştık çabaladık.	
--	--	---	--

Çalışmamıza katılanların eşleri ile iletişimleri ele alındığında büyük oranda iletişim sorunları olmadığını, eşleri ile aralarının iyi olduğunu ifade etmişlerdir. Bu anlamda erken yaşta evlilik normal yaşlardaki evliliklerle farklı sonuçlar ürettiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Eş ile ilgili sorunlar söz konusu olduğunda ise ekonomik sıkıntılar ön planda görülmektedir. Boşanma davranışı ya da düşüncesi söz konusu olduğunda ise bazı katılımcılar düşündüklerini ancak gerçekleştiremediklerini ifade etmişlerdir. Bu düşüncelerini gerçekleştirememelerinin iki temel sebebi bulunmaktadır: birincisi çocuklarının olması, ikincisi ise ekonomik bağımsızlıklarının olmayışıdır. Diğer bir önemli husus da araştırma sahasının hala köy özellikleri göstermesi, araştırma örnekleminin yaş ortalamasının yüksek olması ve boşanma olgusunun yaşanılan alanlarda özellikle geçmişte konuşulmasının dahi tabu olmasıdır.

Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu boşanmayı hiç düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014: 196)'nın yapmış olduğu Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması'nda da görüleceği üzere görücü usulü evliliklerde boşanma oranları özellikle flört usulü evliliklere göre daha düşüktür. Hem görücü usulü evlilik hem de erken yaşta evlilik ile yüksek düzeyde eğitim ve yüksek ekonomik gelir ters orantılıdır. Bu konuda araştırmaya katılanların söylemleri de benzer şekildedir. G8 "... ayrılmayı istedim ama çocuklarıma bakacak gücüm yoktu ki, onlar için mecburen katlandım adama..." G16 "... adamı sevmeyince çocuklarımı sevdim. Ama

onlara destek olacak maddi gücüm yoktu. Olsaydı bir dakika durmazdım... eee bir meslek de yok, okuyamamışız ki... okusun kızlar, meslekleri, kendi paraları olsun. Kimseye eyvallah etmesinler..."

Evlilik öncesi tarafların birbirini yeterince tanıyamaması, sadece tanışma ve evlilik arasındaki sürenin yetersizliğiyle değil, tarafların birbirlerinin kişilik özelliklerini, aile yapılarını, hayata bakış açılarını anlamaya yetecek kalitede zaman geçirmeyişiyle de ilişkilidir. Özellikle hem çocuk evliliklerinde hem de görücü usulü evliliklerde bu tanımanın gerçekleşme ihtimali oldukça düşüktür. Bireylerin kendilerinin ve evlenmeyi planladıkları kişilerin evlilikten beklentileri hakkında yeterince fikirlerinin olmaması ve beklentiler arasındaki uyumsuzluklar evliliğin potansiyel sorunlarla başlamasına yol açmaktadır. Görüşmecilerden G4, G14 ve G15 aynı noktaya vurgu yaparak "evlilik öncesinde evlendirildikleri kişilerle birbirlerini tanıyamamın zaten zor olan evliliklerini daha da zorlaştırdığından" bahsetmişlerdir. G4 ise başka bir noktaya dikkat çekerek "... eşimle. bırakın tanışmayı birbirimizi gerdek gecesinde gördük sadece. Bir kere bir düğünde uzaktan 'aha şu adam senin sözlün' dediler... günahı... ama 'evlilikte keramet var, sevap' dediler... bir çocuk yanmış ne gam!... günahı çocuğum günah..." demiştir. Buna benzer bir şekilde G9 da "... biz kadınları gülmesi günah, konuşması günah... yaşamamız erkeğe hizmet... tanışmak ne, buluşmak ne? Sana söyleneni yap... insanlar konuşa konuşa derler ama. bunlar bize yasak,

günahtı...” diyerek dinin sosyal-kültürel yaşamdaki ve hem evlilikteki etkisine hem de

çocukların zorla evlendirilmesindeki etkisine vurgu yapmıştır.

Tablo 10. Sağlık ile İlgili Sorunlar

	Psikolojik travma ve tedavi	Diğer fizyolojik sağlık sorunları
G.1	Psikolojik sorunum yoktu. Kendi kendimi iyileştiriyordum. Arkamda duran olamadığı halde güçlü duruşumdan dolayı arkadaşlarım tarafından takdir edildim. Birçok derneğe üye oldum. Aktif bir yaşam sürerek yaşadığım sıkıntıları unutmaya çalıştım. Kişisel gelişim kitapları okuyarak kendime geldim. Erken evlenmek hayatımın en büyük hatası.	Yok
G.2	Yok	Rahatsızlığım yok.
G.3	Yok	Bel ağrısı
G.4	Hep korkak oldum, kaburgamı, kolumu kafamı kırdı. Şimdi hep yeşil reçeteli ilaç kullanıyorum. İntihar girişiminde bulundum.	Sürekli baş ağrısı, kolum ve elimde zayıflık var. İlaçlar mideme zarar verdi.
G.5	Yok	25 sene hiçbir sorunum yoktu. Sonradan hastalıklar çıktı.
G.6	Yok	Sarılık oldum bir ay hastanede yattım, kadın hastalığı.
G.7	Yok. Erken evlenmem iyiydi.	Mide kanaması, şeker, tansiyon.
G.8	Evet, şu an bile ilaç kullanıyorum.	Yok
G.9	Psikolojik sorunlar yaşadım, kendimi öldürmeyi denedim ama çocuklarım için vazgeçtim. Depresyon tedavisi gördüm.	Dizlerim, belim ve boynum hep ağrır. Zehir yüzünden midem ve bağırsaklarım hasarlı
G.10	Temizliğe verdim kendimi, her şey beyaz olmazsa rahat edemem.	Uyku sorunum ve migrenim var.
G.11	Yok	Yok
G.12	Yok	Mide kanaması
G.13	Yok	Ağır bir hastalığım yok.
G.14	Yok	Yok
G.15	Evet tedavi gördüm	Yok
G.16	Gördüm. 30 yıl sakinleştirici kullandım.	Rahatsızdım zaten
G.17	Yok	Hayır. Son 3-5 senedir tansiyon, şeker var.

Görüşmecilerin genel anlamda yaşadıkları fizyolojik sağlık sorunları erken evlilik kaynaklı olmayan sorunlar gibi görünmektedir. Ancak G4’ün söyledikleri bu konuda dikkate değer sözlerdir: “... evlendiğimde 40 kilo bile değildim, ufacık bir çocuk gibiydim. İlk çocuğuma hamile kalmak bana büyük ağrılar, acılar verdi... çocuğum ufacık doğdu, ölecek diye çok korktum...” Özellikle doğrudan erken evliliğe bağlı olarak yaşanan psikolojik sorunlar beklenenden düşük çıkmıştır. Yedi

görüşmecinin ifadeleri erken yaşta evliliğin psikolojik anlamda olumsuz etkilendiklerini belirtmişlerdir. Bir başka etken de psikolojik sorunlar konusunda görüşmecilerin farkındalıklarının yetersizliğidir. Bu konuyla ilgili olarak G16 şunları söylemiştir: “... evlendiğim günden itibaren kendimi hep gereksiz, işe yaramaz ve beceriksiz biri gibi gördüm. Çocuklarım hep zayıf ve sorunlu, onlara iyi bir annelik edemedim... hep dertliydim...”, “... kızım sakat doğdu, erken

yaşta doğurmamdan mı bilemem... (G17). Aynı şekilde intihar girişiminde de bulunan G4 "... psikiyatrik ilaçlar nedeniyle midem hep rahatsız, kullanmasam daha kötü, kendimi öldürmeyi denedim ama kurtardılar, hep ölmek istedim, çocuklarım için vazgeçtim..." ve G9 da "... o kadar ağırdı ki yaşadıklarım, ağlamaktan gözlerim kurudu, ilaç kullanıyorum, sulansın diye... doktora götürdüler, bu kıza ne yaptınız siz diye kocamı azarlamış doktor... depresyonda, üstüne gitmeyin demiş... intihara giriştim... zehirle... midem ve bağırsaklarım zarar gördü..." şeklinde konuşarak erken yaşta evlendirilmenin yaratabileceği ağır psikolojik sorunlara dikkat çekmişlerdir. Yaşadıkları sorunlara bağlı olarak

psikolojik tedavi göre G8 ve G15 ise uzun süre hastalıklarının psikolojik olduğunu anlamadıklarını belirtmişler ve uzun yıllar ilaç tedavisi görmek zorunda kalmışlardır. G10 ise psikolojik sorunum yok demesine rağmen, erken evlendirilmesinin yarattığı psikolojik baskı nedeniyle evinde ve gündelik hayatında aşırı temizlik düşkünü olduğunu, kir görünmeyecek diye evde beyaz dışında bir eşya veya boya istemediğini belirtmiştir. Elleri kullandığı kimyasal temizlik malzemeleri yüzünden hep yaralıdır. Parmak uçlarındaki izler kaybolmuştur.

Tablo 11. Görüşmecilerin Çocuklarının Evlenmeleriyle İlgili Düşünceleri

	Çocuklarının Erken evlenme Şekli	Çocukların erken evlenmek istemesi durumunda tepki
G.1	Çocuklarım severek evlendi. Görücü usulü evlenmelerini isterdim.	Sevdik, evleneceğiz deselerdi erken evliliğe karşı çıkmazdım.
G.2	Görücü usulü severek evlendiler.	Erken evlenmelerine izin vermezdim.
G.3	Severek.	Erken evlenmelerini istemiyorum.
G.4	Severek, isteyerek	Hepsi de istediğiyle, tanışarak ve zamanında evlendi. Onları hep destekledim. Erken evlenmelerini istemedim.
G.5	Severek	Tepki göstermezdim.
G.6	İsteyerek, severek.	İstemedim erken evlensin, kendisine uygun gördüğü kızla evlensin istedim.
G.7	Severek	Normal karşılardım.
G.8	Severek	Karşı çıkardım. Kızım yaşantımı bildiği için öyle yapmaz.
G.9	Biri görücü usulü, biri severek	Görücü usulünü ben istedim ama şimdi pişmanım. Öbürüne de karşı çıkmadım. Erken yaşta evlenmelerini istemedim.
G.10	Severek	Erken evlensinler istemedim ve sevdikleriyle evlensinler istedim.
G.11	Severek evlenmelerini istedim.	Karşı çıkardım.
G.12	Severek evlensin isterim.	Normal karşılardım.
G.13	Aklı başındayken evlenmesini isterim. Ben yandım acısını çektim o da çekmesin.	Karşı çıktım.
G.14	Severek	Karşı çıkmam çok erken evlenmediler, geç evlendiler.
G.15	Severek	İstemezdim.
G.16	Hiç kimse erken evlenmeyecek.	Oğlumun evlenmesine izin vermedim. 21 yaşındaydı ama evlendi. Bana göre küçüktü.
G.17	Severek evlendiler. Şu anki aklım olsaydı tecrüben yok, 20-25 yaşında evlenmeyi isterdim.	Onlara karşı çıkmadım ama zaten geç evlendiler.

Kendileri çocuk yaşta evlendirilen kadınların kendi çocuklarının evlenme biçimlerine dair soruya verdikleri cevaplar dolaylı olarak erken yaşta evliliğin yarattığı psikolojik ve travmatik etkileri gösterir durumdadır. “Çocuklarım benim gibi olsun istemedim, sevdiğiyle kendi gönlünce evlensinler istedim... onları destekledim...” diyen G6 gibi G9 da “... ben sevmek nedir bilemedim ama bildiğim şey sevmenin güzel bir şey olduğu, çocuklarım da sevdikleri ile evlensin istedim... çok şükür...” diyerek kendi yaşadıkları kötü deneyimlerden çocuklarını uzak tutmaya çalışmışlardır. En

önemlisi hiçbiri çocuklarının erken evlenmelerine vesile olmamışlardır.

Kendi çocuklarını sevdiği bireyle evlendirdikleri görülen katılımcılar oldukça fazladır. Erken yaşta evliliğe dair tepkilere bakıldığında da 12 görüşmeci olumsuz karşıladığını ya da karşılayacağını belirtmişlerdir. Her ne kadar kendileri için yaşadıkları dönem, farkındalık düzeyi, ataerkil toplum kurallarının daha baskın olması, kadının daha güçsüz ve edilgen olması gibi sebeplerle erken evliliği normalleştirme eğiliminde olsalar da bunu çocukları için istememeleri aslında kendilerinin de bu durumdan gerçekte pek

memnun olmadıkları şeklinde değerlendirilebilir.

Tablo12. Şu anki kendi durumu ve geçmişi değerlendirme

	Değerlendirmeler
G.1	Okula devam ederdim. Hukuk okumayı çok isterdim. Ekonomik özgürlüğümü, bağımsızlığımı kazanmayı çok isterdim. Lise diplomamı aldım. Kocam kendine bundan pay çıkarttı “benim sayemde yaptın” dedi. Çocuklarımdan biri babaya çekmiş hizmet ister.
G.2	Okumayı isterdim.
G.3	Mutluyum.
G.4	Okumak isterdim. Kafam çalışıyordu ama okumama izin vermediler. Yokluk da vardı tabii.
G.5	Eşime karşı hala bir aşk yaşıyorum. İyi ki evlendim. Tüm arkadaşlarım okudu, meslek sahibi oldu. Ben hacı oldum. Okumayı isterdim.
G.6	Erken evlenmeyi istemezdim. Okumak isterdim.
G.7	Şükrediyorum.
G.8	Mutluyum. Şu an kocam yok, maaşım yok olsun okuyayım kendi ayaklarımın üstünde durayım isterdim.
G.9	Çocuklarım için, torunlarım için yol gösterici olacak kadar da olsa okumak isterdim. Mesleğim olsun isterdim. Eskiden mutsuzdum ama şimdi çocuklarım ve torunlarım iyiler, o bana yeter.
G.10	Çok mutsuzdum, kırgınım eskilere ama şimdi mutluyum. Okumak isterdim.
G.11	Mutluyum. Okumak isterdim.
G.12	Şükrediyorum.
G.13	Para bol ise eski devir iyiydi. Şimdi ahlak bozulmuş. Okulu çok severim okumak isterdim. Gençlere nasihatim, okuyun kocaya kanaat etmeyin.
G.14	Geçmişte çok dört dörtlük hayatım olmadı.
G.15	Şu an ki aklım olsa asla evlenmem, yaşanmışlıklar insanı yıpratıyor. Kızların okuyup kendi ayaklarının üstünde durmalarını isterim.
G.16	İş sahibi olmak okumak isterdim. Koca her zaman bulunur. Aşk yoktur. Bir kız ayaklarının üstünde durmalı. Hiçbir kızın bir geliri olmadan 25-30 yaşından önce evlenmesini istemem.
G.17	Daha ilerisini okumak isterdim, kendi hayatımı kendim kurmak ve yönetmek isterdim.

Çocuk yaşta ve evlendirilen bugün yetişkin olan görüşmecilerin geriye dönüp baktıklarında iki özlemlerinin ağırlıklı olduğu görülmektedir: eğitim ve meslek. Çocukların zorla erken yaşta evlendirilmelerinin yarattığı en büyük yaralardan biri de çocukların eğitim ve eğitime bağlı olarak meslek ve kendi geleceklerini kurma haklarının gasp edilmesidir. Her ne kadar bazı görüşmeciler evliliklerinden, eşlerinden ve hayatlarından memnun olduklarını söylemiş olsalar da derinlerde eğitilmiş olmak, meslek sahibi olmak ve kendi gelirine sahip olmak özleminin varlığı çocuk yaşta evlenmenin yaratabileceği yıkımın bir göstergesidir. Çünkü eğitim düzeyleri çok düşük olan görüşmeciler

okul hayatından da uzak kalmış, kendi hayatlarına yön verebilme, hayalini kurdukları meslekleri edinebilme olasılığı açısından daha baştan geride kalmışlardır. G17 “Evlenmeden önce keşke okusaydım, şu an da bir memur emeklisiyim ama yine de bir söz hakkım yoktu. Şimdiki aklım olsaydı ayaklarımın üzerinde dururdum... Sevgi çok göreceli bir şey. Bir zaman sonra aşık da olsan bitiyor, alışkanlıklar kalıyor. Kendi ayaklarımın üzerinde dursan yolları ayırabilirsin. Ama elin ekmek tutmadığı zaman o adamı çekmek zorundasın. Sosyal güvencen olunca erkekler de nasıl konuşacağını biliyor. Hep erkek hegemonyası çıkıyor ayaklarımın üzerinde durmadığın sürece.”

SONUÇ

Erken yaşta gerçekleşen tüm evlilikler modern dünyada, pozitif hukukun etkin ve egemen olduğu sistemlerde yasal olmadığı gibi toplumsal olarak da meşru değildir. Modern olmayan ve modernleşme sürecini tamamlamayan toplumlarda yasalardan bağımsız bir biçimde toplum kendi gündelik yaşamından, çevresinden, devraldığı kültürden de hareketle kendi hukukunu işletir. Erken yaşta evliliklerin yaygın olduğu toplumların genel karakteristiğinde az gelişmiş ülkelerin yaygın olmasında ana etmen budur. Türkiye de geleneksel bir toplumsal yapıdan modern bir toplumsal yapıya dönüşme sürecini tam olarak tamamlamamış bir toplumun özelliklerini göstermektedir. Dolayısıyla erken yaşta evlilikler olgusunun altını dolduran nedenler arasında bu tamamlanmamışlık hali de bulunmaktadır.

Günümüz dünyasının en rahatsız edici sorunlarından birisi hiç kuşkusuz çocuk istismarıdır. Çocuk istismarının gözden kaçan türlerinden biri ise her ne sebeple olursa olsun çocukların evlendirilmeleridir. Yine istismar olarak kabul edilen davranış türü ne olursa olsun çocuklar üzerindeki etkileri düşünüldüğünde hepsi travmatiktir. İstismar olarak kabul edilen davranışların birçoğu çocuk açısından yalnızca bir kez gerçekleşirken, bu nedenle olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması, davranışı gerçekleştiren kişilerin cezalandırılması mümkün iken zorla ve erken yaşta evlendirilen çocukların yaşadıkları istismar zaman içinde defalarca gerçekleşebilmekte ve ortada ne bir suç ne de suçlu olabilmektedir. Suçluların cezalandırılması kurbanların yaşadıkları travmaların olumsuz etkilerini ortadan

kaldırmada çok etkili olmasına rağmen ortada resmi veya sadece meşru bir evlilik olduğu için herhangi bir suçlunun cezalandırılması da mümkün olamayabilmektedir.

Araştırmanın hem literatür hem de saha verileri göstermiştir ki erken yaşta evliliklerin çok çeşitli sebepleri ve evlendirilen çocuklar açısından ciddi riskleri bulunmaktadır. Erken yaşta evliliklerin nedenlerine bakıldığında yoksulluk, eğitim yetersizliği, gündelik yaşamında dinin baskınlığı, ataerkil kültürel yapı, bu kültürün yarattığı cinsiyet eşitsizliği ve bunlara bağlı namus algısı, yüceltilen, popülerleştirilen evlilik olgusunun çocuklarda yarattığı pembe hayaller, bastırılan tabu haline getirilen cinselliğin sadece evlilikle yaşanabilmesi gibi olgular ön plana çıkmaktadır. Sebeplerin büyük çoğunluğu toplumsal olsa da sonuçları çoğunlukla bireyseldir yani öncelikle evlenen çocuğun yüzleşmek zorunda kaldığı sonuçlardır.

Araştırma verilerinden, erken yaşta evlendirilen çocukların çoğunlukla görücü usulü ile eşlerinin bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Aile ve akraba çevresinin bu anlamda baskın karar verici olduğu bu tür evliliklerde geleneksel ataerkil aile yapısının da bir uzantısı olarak baba faktörü ve onayı hakimdir. Ayrıca hem kadın hem erkek hem de aile üyelerinin eğitim düzeylerinin düşüklüğü de erken yaşta evlendirilen çocukların karakteristik bir özelliğidir. Araştırma bulgularının gösterdiği bir diğer olgu da erken yaşta evlendirilen çocukların sosyal çevrelerinde bu tür evliliklerin yaygınlığı ve çevreden çocuk yaşta evliliklere olumsuz bir tepki de gelmemesidir. Kendi yaş grupları yani arkadaş ve akrabaları içerisinde de erken

evliliklerin olduğunu beyan eden görüşmeciler bu iddiayı güçlendirmektedir.

Bedensel ve zihinsel gelişimini tam olarak sağlayamamış bireylerin evlilik gibi ciddi bir yükün altına itilmeleri onları hem sosyal hem ruhsal hem de bedensel olarak olumsuz etkilemektedir. Farklı disiplinlerden yapılan çalışmaların da gösterdiği üzere bedensel açıdan kız çocuklarında kas iskelet sorunları, çeşitli fitiklar, aşırı kilo alma veya zayıflık, baş pelvis uyumsuzluğu, tansiyon ve şeker hastalıkları, gebelik zehirlenmesi, strese bağlı kronik baş, sindirim ve dolaşım sistemi ağrıları, erken annelik sonucu oluşan kalsiyum eksikliğe bağlı diş dökülmeleri ve kemik sorunları, vücutta genel iyilik halinin bozulması ve anne ölümleri ortaya çıkabilmektedir. Bireysel ve sosyal açıdan bakıldığında ise terk edilmişlik, istismar, yalnızlık, çaresizlik, değersizlik, benlik algısının bozulması gibi duygular, depresyon, okul bırakma ve öğretim kurumlarına devam etmemekten kaynaklı kişisel gelişim imkanlarından yoksunluk, sosyal aktivitelerde sınırlılık, iş fırsatlarının kaybı, yoksulluk, sosyal izolasyon, boşanma, stres bozuklukları, madde kullanımı, istenmeyen ve sık gebelik, gelişme geriliği, davranış ve kişilik bozuklukları ve yoksulluk (Can, Öncül ve Deşdemir, 2012) ile intihar girişimleri ve intiharlar gibi sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

Çocuk evliliklerinin diğer bir olumsuz etkisi ebeveyn olma bilinci tam oturmamış çocukların kendi çocuklarını yetiştirmedeki yetersizlikleridir. Çocuk ebeveynler tarafından yetiştirilmiş çocuklar da tıpkı ebeveynleri gibi olumsuz sonuçlardan etkilenmektedir.

Araştırma sahası sınırlı ve görüşülen kişilerin azlığına rağmen ortaya çıkan önemli bulgulardan biri hemen hemen hiçbir kadının kendine şans verilse ya da geriye dönebilse erken yaşta evlenmek istemeyeceğidir. Aynı şekilde görüşmecilerin hiçbirinin kendi çocuklarının da erken yaşta evlenmesini onaylamadıkları ortaya çıkmıştır. Günümüzde istatistiksel olarak Muğla ilinde yüksek düzeyde bir erken ve zorla evlilik rakamları görülmemekle birlikte şehrin kırsal bölgelerinde hâlâ çocukların zorla evlendirilmelerine dair örnekler görülebilmektedir. Erken evlilik koşullarından anlaşılması gereken özellikle ekonomik gelir düzeyinin ve eğitim düzeyinin düşüklüğüne paralel olarak geleneksel ataerkil toplumsal kültürün hakimiyetidir.

TÜİK'in yukarıda da verilen istatistiklerinde son 20-21 yıla bakıldığında çocuk yaşta evliliklerin çok düştüğü ancak henüz tamamen ortadan kalkmadığı görülmektedir. Unutulmamalıdır ki, özellikle 16 yaş altı evlilikler ve 16 yaşındaki hâkim kararını alabilmek için geçerli mücbir sebebin bulunmaması nedeniyle çoğu 16 yaş evlilikleri resmi kayıtlara geçmemektedir. Bu tür evlilikler ya bir ihbar olduğunda ya da çocuk hastaneye doğum yapmak üzere geldiğinde ortaya çıkmaktadır. Böylesi durumlar çocukla evlenen kişi ve her iki tarafın ebeveynleri açısından cezai sorumluluk doğurduğundan dini nikah yapılarak evlilik yapılmakta ve doğumlar evlerde gerçekleştirilmektedir. Bu durum hem çocuk yaştaki anneyi hem de onun bebeğinin sağlığını riske atmaktadır. Bu nedenlerle erken yaşta evliliklerin önlenmesi konusunda kamu politikalarının güçlü şekilde sürdürülmesi

önemlidir ve bundan hiçbir koşulda ödün verilmemelidir. Özellikle kız çocuklarının

eğitimlerini sürdürmeleri için devlet desteği daha güçlü bir şekilde sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2014). *Türkiye aile yapısı araştırması: tespitler, öneriler*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2015). *Türkiye boşanma nedenleri araştırması 2014*. Aile ve İstanbul: Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.
- Aktepe, E. ve Atay, İ. M. (2017). Çocuk evlilikleri ve psikososyal sonuçları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 9(4), 410-420. doi:10.18863/pgy.310791
- Anık, M. ve Barlin, R. (2017). Türkiye’de çocuk gelinler sorunu: Balıkesir örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(39), 1827-1841.
- Aslan B. (2019). Psikoloji penceresinden erken yaşta evlendirilen kız çocukları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 22(43), 43-55. Doi: 10.31828/tpy1301996120180525m0000 04
- Aydemir, E. (2011). *Evlilik mi evcilik mi? erken ve zorla evlilikler: çocuk gelinler*. Ankara: USAK Yayınları.
- Baysak, E. vd. (2021). Is early marriage practice a problem for women living in Istanbul? A qualitative study. *Archives of Women's Mental Health*, 24: 243–250, <https://doi.org/10.1007/s00737-020-01067-3>
- Benli, N. (2015). Türk sinemasında “çocuk gelin” imgesi: Lal Gece filmi ekseninde

içerik analizi. *Akademik Bakış Dergisi*, (50), 193-204.

- Buran, G. ve Aksu, H. (2018). Çocuk Yaştaki Evlilikler ve Kadın Sağlığına Etkileri: Literatür İncelemesi. *International Journal of Human Sciences*, 15(2), 1327-1337.
- Burcu, Esra, vd. (2015). Çiçeklerin kaderi: Türkiye’de kadınların erken evliliği üzerine nitel bir araştırma. *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 73, 63-97.
- Bourdieu, P. (2015), *Ayrım, Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. (D. Fırat ve G. Berkkut, Çev.), Ankara: Heretik Yayınları.
- Can, M., Öncül, S. ve Deşdemir, A. (2012). *Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair TBMM Raporu*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.
- Cevheroğlu, B. A. ve Kışlak, Ş. T. (2023). Spouse and mother-in-law rejection and marital adjustment of Turkish women with child and adult marriage. *Journal of Social and Personal Relationships*, 40(5), 1554–1578. <https://doi.org/10.1177/02654075221129833>
- Çetin, M. (2020). Toplumsal bir gerçeklik olarak çocuk gelin kavramı. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5), 107-122.
- Doğan, G. N. ve Mutlu, S. (2022). Çocuk Gelin Evliliklerinin Sosyo-Kültürel Kökenlerine İlişkin Nitel Bir Çalışma.

- Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 46(2), 218-235.
- Duman, N. (2019). “Çocuk yaşta evlilik” ya da “çocuk gelin” olgusuna psikososyal bir bakış, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 267-276. <https://doi.org/10.21733/ibad.536029>
- Durdu, Z. (2018), *Türkiye’de Modern Düşünce ve Toplumsal Yapı*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Durdu, Z. ve Orun, B. (2014). Çocuk gelinler olgusuna Nusaybin’den bakmak, Şen, H. (Ed.), *Çocuk Gelinler: Evcilikten Evliliğe*. (ss. 96-111). Ankara: Detay Yayıncılık,
- Durdu, Z. ve Yelboğa, Y. (2016). Türkiye’de çocuk gelinler üzerine bir araştırma: Mersin örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 800-807.
- Elitok, Ö. ve Çabuk, G. (2014). *Bilgilen Güçlen Proje Raporu: Erken Evlilik Sorunu*. Antalya: Antalya Aile Danışmanları Derneği Yayınları.
- Eyüpoğlu, D. ve Eyüpoğlu, M. (2018). Küçük yaşta evlendirilmek istenen çocuklarda psikiyatrik bozukluklar ve sosyodemografik özellikler, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 21(2), 122-129. Doi: 10.5505/kpd.2018.46320
- Gök, M. (2016). Child marriages in Turkey with different aspects. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 2222–2231.
- Jain, S. ve Kurz, K. (2007). New Insights on Preventing Child Marriage, (Erişim: 28.08.2023), <https://documentation.lastradainternatio>
[nal.org/lsidocs/icrw_child_marriage_06_07.pdf](https://documentation.lastradainternatio)
- Kaçar, Nükhet. (2021). Erken Yaşta Gerçekleştirilen Evliliklerin Kadının Psikososyal Boyutuna Etkileri. Haliç Üniversitesi, Sağlık Bil Dergisi I. Ulusal Kadın Sağlığı Kongresi Özel Sayısı, ss. 61-72
- Kahraman, A. B. ve Şenates, T., (2018), Çocuk gelinler (Siverek örneği), *Sosyal Bilimler Dergisi*, (29), 380-392. Doi : 10.16990/SOBIDER.4410
- Kaptanoğlu, İ. Y. ve Ergöçmen B. (2012). Çocuk gelin olmaya giden yol, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 128-161.
- Kara, B. (2015). Değişen aile dinamikleri açısından erken yaşta evlilikler sorunu ve toplumsal önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 59-72.
- Mihçioğur S., Erbaş, F. ve Akın, A. (2010) Çocuk gelinler ve beklenen olumsuz sonuçları. *Sağlık ve Toplum*, 20(1), 3-12.
- Myers, J. ve Harvey, R. (2011). Breaking vows: early and forced marriage and girls' education. (Erişim: 23.08.2023). <https://plan-uk.org/file/breaking-vows-efm-3462225pdf/download?token=RIE5iobL>
- Orçan, M. ve Kar, M. (2008). Türkiye’de erken yaşta yapılan evlilikler ve risk algısı: Bismil örneği, *Aile ve Toplum*, 4(14), 97-111.
- Özarlan, S. (2020). Evlilik yaşı ve içerdiği sorunlar, *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 14, 249-259.
- Özbek, A. (1996). Bir eğitim kurumu olarak ailenin önemi, İ. Canan, (Ed.), *İslâm’da*

- Aile ve Çocuk Terbiyesi-2* (ss. 57-74). İstanbul: İSAV Yayınları.
- Özcebe, H. ve Biçer B. K. (2013). Önemli bir kız çocuk ve kadın sorunu: çocuk evlilikler, *Türk Pediatri Arşivi*, 48(2), 86-93.
- Soylu, N. ve Ayaz, M., (2013), Adli değerlendirme için yönlendirilen küçük yaşta evlendirilmiş kız çocuklarının sosyodemografik özellikleri ve ruhsal değerlendirmesi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, (14), 136-44.
- Şen, H. ve Gümüş, K. (2014), “Türkiye’de Çocuk Evlilikler Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma Hatay-Samandağ Örneği”, H. Şen (Ed.), *Çocuk Gelinler: Evcilikten Evliliğe*, (ss.46-95) Ankara: Detay Yayıncılık.
- Şenol, D. ve Mazman, İ. (2012). Erken yaşta evlilik: çocuk gelinler, D. Şenol, S. Yıldız, T. Kaymaz ve H. Kala (Yay. Haz.), *Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (ss. 500-517). Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları,
- Tosun, Z. (2021). *Çocuk Yaşta Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Temel Bilgiler Rehberi*, Ankara: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) yayınları.
- TÜİK, (2022), *Türk Aile Yapısı Araştırması – 2021*, TÜİK Yayınları, Ankara.
- TÜİK, (2023), Doğum İstatistikleri-2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2022-49673>, (Erişim: 2 Ekim 2023).
- TÜİK, (2023-1), *İstatistiklerle Çocuk-2022*, (Erişim: 2 Ekim 2023), [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2022-49674#:~:text=Do%C4%](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2022-49674#:~:text=Do%C4%9Fum%20istatistiklerine%20g%C3%B6re%202021%20y%C4%B1l%C4%B1nda,daha%20fazla%20%C3%A7o%C4%9Ful%20do%C4%9Fumlar%20olu%C5%9Fturdu)
- 9Fum%20istatistiklerine%20g%C3%B6re%202021%20y%C4%B1l%C4%B1nda,daha%20fazla%20%C3%A7o%C4%9Ful%20do%C4%9Fumlar%20olu%C5%9Fturdu.
- TÜİK, (2023-2). Doğum İstatistikleri, 2022, (Erişim: 13 Mart 2024). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Birth-Statistics-2022-49673>
- UNICEF, (2023), <https://data.unicef.org/topic/gender/child-marriage/> (Erişim: 18.08.2023).
- Uysal, T. M., Eren, G. T. ve Ş, E. (2019). Toplumsalın doğallaştırılması: erken evliliklerde toplumsal cinsiyet algısı. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(47), 196-220.
- Yıldız, D. ve Poyraz, T. (2020), Sosyo demografik ve sosyo kültürel bağlamda erken evlilikler: çocuk gelinler ve çocuk damatlar, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (32), 159-186.